

Институт за
Социална
Интеграция

FOUNDATION FOR EUROPEAN
PROGRESSIVE STUDIES
FONDATION EUROPÉENNE
D'ÉTUDES PROGRESSISTES

„Мониторинг на местни избори и референдум 2015”

ОКОНЧАТЕЛЕН ДОКЛАД

Декември 2015 г.

Съдържание:

1. Въведение	стр.3
2. Анализ на изборното законодателство	стр.5
3. Информационна кампания	стр.18
4. Мониторинг на предизборната кампания за Референдум 2015	стр.26
5. Гражданско наблюдение на изборния ден	стр.48
6. Приложения	стр.62

1. Въведение:

Институтът за социална интеграция (ИСИ) - София, в партньорство с Фондация за европейски прогресивни изследвания (ФЕПС) - Брюксел, за четвърта година осъществи мониторинг на предизборния и изборен процес в България. Двете организации целят подкрепа на демократични, прозрачни и честни избори за органи на местната власт и произвеждане на национален референдум, постигане на превантивен ефект върху възможни нарушения на предстоящите избори и повишаване участието на гражданите в изборния процес.

Мониторингът следва четири етапа: анализ на изборно законодателство, информационна кампания, медиен мониторинг и наблюдение на изборния ден.

След предсрочните Парламентарни избори през 2014 г. и смяната на управлението, отново се заговори за промени в Изборния кодекс в частта, която урежда изборите за местна власт. Вече са на лице предложенията за връщане на текстове от стария Изборен кодекс и ограничаване на представителната демокрация в местното самоуправление. В своето управление правителството и парламентарното мнозинство използваша негативните нагласи на обществото спрямо партийната система, радикалните настроения и политическата поляризация. Много от анализаторите определиха тези методи като изключително неконструктивни и дори опасни за обществено-политическите отношения. Опасни, защото така се ражда не само централизъм и авторитаризъм, но което е по-лошо - така се унищожава гражданското общество. Именно това наложи продължаване на наблюдението върху създаването и въвеждането на инструменти за изпълнение на нормативната уредба. Възможността за това бе чрез проследяване на дейността на Централната избирателна комисия, Районните избирателни комисии Общинските избирателни комисии и участие в консултиращите работни органи към тях.

Реализацията на дейностите по Мониторинга през 2014 г. потвърди опасенията, че е тенденцията за нарушаване на демократичността на изборния процес е все още налице. Предизборната кампания става все по-нечестна, манипулативна, неравностойна. Освен типичните „демократични“ практики, в процеса на кампанията, по време на изборния ден и върху резултатите от изборите, частично влияние оказаха икономически, корпоративни и дори криминални интереси.

Основни цели на Мониторинга: Подкрепа на демократични, прозрачни и честни избори за Местна власт, постигане на превантивен ефект върху възможността за нарушаване демократичността на изборите и повишаване информираността и участието на гражданите в изборния процес.

В обобщените актуализирани данни от изборите за народни представители 2014 г., публикувани от Централната избирателна комисия броят на намерените в избирателните кутии от секционните избирателни комисии недействителни гласове (бюлетини) е **218 125**.

Процентът на недействителните гласове на изборите през май и октомври 2014 показва устойчива тенденция за повишаване в сравнение с предходни избори от същия вид. Висок процент недействителни бюлетини е налице както в избирателни секции открити в големи градове, така и в по-малки населени места на територията на всички многомандатни избирателни райони в страната и в избирателни секции, образувани в чужбина. Смятаме, че това налага по-задълбочено разясняване и информиране на гражданите за начина на гласуване и възможността за използване на мажоритерния елемент – преференцията. За пръв път в историята на България, гражданите гласуваха преференциално на местни избори. За да го направят информирано и коректно, включихме нов елемент в проекта – информационна кампания за начина на гласуване. Бе изработена информационна брошура, която включва основни моменти от изборния процес - за какво мога да гласувам тази година, какво да правя ако нямам постоянен адрес в съответната община, кой може да се възползва от подвижната урна, как да ползвам преференция. Информационният материал включва и обяснителни въпроси за националния референдум.

Освен това, чрез преминали обучение наблюдатели, увеличихме гражданското участие в изборния процес и заинтересоваността на избирателите към провеждането на честни, прозрачни и демократични избори. Възможните нарушения в изборния процес трябва да получат необходимата публичност и за тях да бъде сигнализирано на отговорните органи и институции. За тази цел бе използвана вече създадената мрежа от граждански наблюдатели в почти всички избирателни райони на страната.

Този документ представлява подробен доклад на дейностите по Мониторинга в неговата съвкупност – аналитични материали, обобщено описание на извършени дейности, описание на регистрирани тенденции и явления, анализ на медийна среда в контекста на референдума.

**Първи етап -
Анализ на изборното законодателство**

**Изготвил:
Теодор Славев**

София
Септември, 2015

Настоящият анализ е интегрална част от проект „Мониторинг на местни избори и референдум 2015”, реализиран от Института за социална интеграция и Фондацията за европейски прогресивни изследвания (ФЕПС), Брюксел . Неговата основна цел е да разгледа комплекса от нормативни документи и институционални практики след новия Изборен кодекс от 2014 година, за да се открият пулсиращи тенденции, слаби моменти и опасности с централен фокус върху провеждането на избори за общински съветници и кметове през есента на 2015 г. и съответно да се представи авторова позиция до каква степен нормативния комплекс отговаря на теоретичните изисквания за представителна демокрация.

Изборите за конституиране на политически институции са едновременно **основна характеристика и лакмус за демократичността** на едно общество. Всеки проведен политически акт на делегиране на властта маркира степента, до която политическата общност пренася периферията на политическата арена като приоритет в политическия си дневен ред¹.

По правило, изборното законодателство е съставна част от избирателното (електоралното) право. Юристите разглеждат избирателното право в две направления: субективно и обективно, с което се очертават и двете основни разбираня за избирателното право, което го превръща в един от класическите дискуссионни въпроси в публичното право. Както активното избирателно право (правото да избираш), така и пасивното избирателно право (правото да си избран) се закрилят от закона². Изборното законодателство включва конституцията, избирателните закони, указите на президента, правилници, методически указания на изборната администрация и други документи на законодателната власт или изборната и държавата администрация.

Радка Ценова определя четири основни принципа, около които следва да се подреди правната институционализация на изборния процес: „(1) *равнопоставеност на политическите представители*”; (2) *осигуряване на равни възможности за всички партии, коалиции и независими кандидати в предизборната (избирателната) кампания*;

¹ Виж повече в: Ценова, Р. Избори и избирателни системи. В: Политология., УНСС, С. 2001, стр. 172-193

² Друмева, Ем. Конституционно право. Ciella, 2013

(3) лоялност, която се изисква от кандидатите да проявят търпимост по отношение на политическите си опоненти и въздържане от некоректни действия; (4) политически неутралитет на държавната администрация, нейната ненамеса в хода на кампанията и лоялност към всички кандидати. Спазването на тези четири принципа покрива международните и европейски стандарти за добри изборни практики.”³

В този ред на мисли, политическият резон за избиране на местна власт следва два основни исторически модела. Първият, възприема местните власти като териториални общности, делегирали права на централна държавна власт в превес на добро управление на общото. Двустепенният модел е характерен за англосаксонските унитарни общества и е първоизточник на разбирането за самоуправлението (self-governance). Другият модел възприема местната власт като управление, занимаващо се с делегиране на правомощия от страна на централната власт. Исторически се свързва с периода на разпад на империите⁴. Самоуправлението, от друга страна и така, както се разбира днес като *„правото и реалната способност на местните власти да регулират и управляват в рамките на закона съществена част от обществените дела на своя собствена отговорност и в полза на своето население”*.⁵ В България, единствено общините представляват ниво на местно самоуправление в общата управленска матрица (община-област-правителство). **Средно една българска община обхваща около 25 населени места с около 30 хил. жители, които живеят на територия средно от 422 кв.км.** Общината се състои от едно или повече населени места – кметства или райони (в градовете с население над 100 хил. души – София, Пловдив и Варна). Кметствата обхващат едно или повече населени места с население над 100 души. (ЗАТУРБ, чл. 16, т.1). Мандатът на органите на местно самоуправление е четири години. В случай, че мандатът на кмет бъде прекратен предсрочно, то в населеното място се произвеждат частични избор, а когато това се случи при съветник, то в Общинския съвет влиза следващият в листата кандидат.

Общинският съвет е орган на местното самоуправление, който се избира пропорционално за срок от 4 години. Общинският съвет сформира избира от своя състав постоянни и временни комисии, приема Правилник за структурата и дейността си.

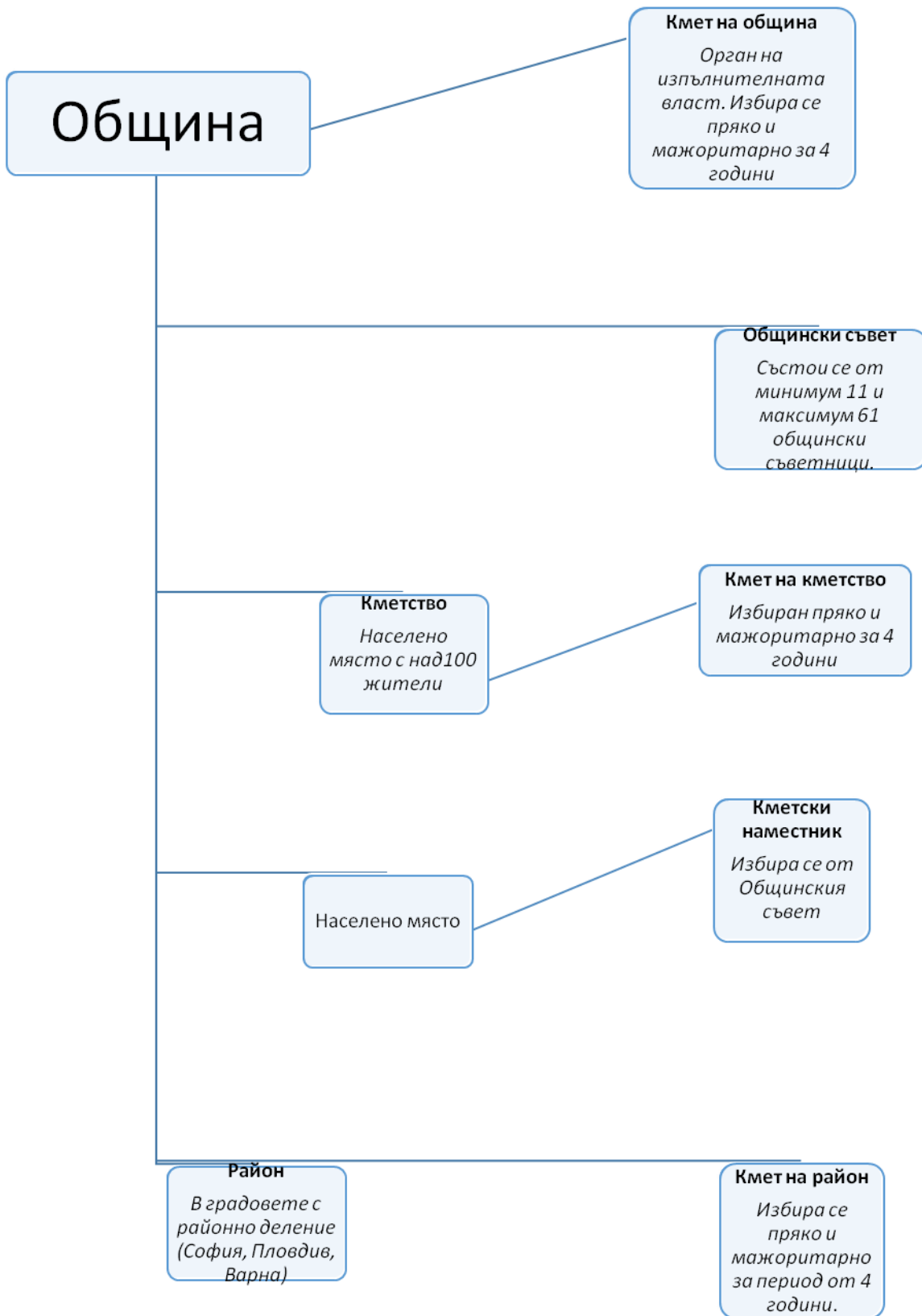
³ Ценова, Р. Изборно законодателство. В: Основни термини използвани в учебния процес. Том 3. Политически науки. УНСС. С. 2012. стр.149-50

⁴ Балабанова, Хр. Кметът в местното самоуправление на България. С., 1992

⁵ Европейска харта за местно самоуправление, Страсбург, 15.X.1985 г., чл.3, т.1

Дейността на Общинския съвет се подпомага от общинската администрация. Дейността на общинския съвет е ясно посочена в Закона за местното самоуправление и местната администрация, глава трета. Сред функциите на общинските съвети са: приема и изменя годишния бюджет на общината, осъществява контрол и приема отчета за изпълнението му; определя размера на местните такси; приема решения за придобиване, стопанисване и разпореждане с общинското имущество; приема решения за създаване и одобряване на устройствените планове за територията на общината и техните изменения; одобрява структурата на общинската администрация; приема решения за извършването на административни промени, засягащи територията на общината, за провеждането на местни референдуми, за сдружаване на общината. Кметът е орган на изпълнителната власт в общината (чл. 38) от . Традиционно са изборното наследство в страната, той се избира мажоритарно по уестминистърски модел. Сред по-важните правомощия на кметовете са: ръководене на цялата изпълнителна дейност на общината, като координира и контролира дейността на отделните звена; назначаване и освобождаване служителите в общинската администрация; организирането на изпълнението на решенията на общинския съвет; изпълняване бюджета, като за дейността си се отчита пред общинския съвет и пред населението; представляване на общината пред физически и юридически лица, обществени организации, политически партии и пред съда.

Най-общо структурата на управление на общината може да се представи със следната графика във връзка с местни избори 2015 г. :

На 25 октомври тази година ще се проведат **осмите редовни избори за кметове и общински съветници**, откакто е приета сега действащата Конституция на Република България. Преди това, изборите от 1995 г. до 2011 г. са провеждани по Закона за местните избори. От 2011 година действа цялостен Изборен кодекс, като през 2014 г. бе приет нов Изборен кодекс. **Изборният кодекс от 2011 г. (Кодексът „Фидосова“)** е **изменян и допълван четири пъти за три години, а настоящият от 2014 г. – три пъти**. Като цяло **турбулентността при изборното законотворчество не е добър атестат за качеството на актовете**. Измененията при кодифицирането на обществените отношения следва да се предхожда както от (1) интензивни обществени дебати, в условия на съществено и качествено изменена обществена среда, отношение или процеси, така и от (2) субстантивна оценка на въздействието екс-анте на ефектите от въвеждането на норми и процедури.

На местните избори през 2015 г. ще се избират **5200 общински съветници в 265 общини, а кмет – в 3461 населени места**⁶. Съгласно изменението на новия Изборния кодекс (чл. 402, ал.2) е въведен **пряк избор на районни кметове** в градовете с районно териториално деление като съответно за София – 24, за Пловдив – 6, за Варна – 5. Последното е в синхрон и с препоръките в мониторинговия доклад „Местна и регионална демокрация в България” на Комитета на регионите към Съвета на Европа от 2011 г., в който ясно се препоръчва на България, стр. 4: *„произвеждат преки избори за съвети на всички нива на местната власт, без никакви ограничения на база броя на населението”* **Новият изборен кодекс отговори и на част от препоръките на Венецианската комисия, която през 2011 г. и 2014 г. публикува свои становище по отношение на изборните кодекси**. Част от препоръките (като например използване на пасивно избирателно право при избори за президент и вицепрезидент и народни представители при лица с двойно гражданство) изискват конституционни промени.

⁶ По данни на справка на ГРАО към дата 11.08.2015 г. (датата на обнародването на указа на президента на Републиката за насрочване на общи избори за общински съветници и за кметове на 25.10.2015 г.). Съгласно Решение №1483-МИ/19.05.2015 г. на Централната избирателна комисия, в справката са включени всички лица, вписани по постоянен адрес в регистъра на населението, включително и ненавършилите пълнолетие, поставените под запрещение и изгърпяващите наказание лишаване от свобода. <http://www.grao.bg/>

Местното самоуправление в България е закрепено на конституционно ниво (чл.2, ал.1 от КРБ). Главна седма от Конституцията определя основните положения на местното самоуправление и местната администрация (чл. 135 - 146). Чл. 135, ал. 1 определя кмета като орган на изпълнителната кметът. Той се избира от населението или от общинския съвет за срок от четири години по ред, определен със закон. **Като повечето европейски конституции, българската не предвижда мандатни ограничения за заемане на политически постове, освен за тази на държавен глава.** В днешни условия европейската практика за ограничаване на мандати съществува отчасти в Португалия и Лихтенщайн. **Ако по отношение на тайната на вота и равенството от гледна точка на теорията за политическо представителство има съвършен консенсус, то дебатите за ограничаване на мандатите не са приключили и няма установено общо разбиране. Аргументите „за” ограничаване на мандатите са във възможностите за вливане на свежи идеи, плурализъм на политическата мисъл и в стила на политическото действие, прекъсване континуитет на политическа доминация и най-важно преодоляване на разбирането за несменяемостта в политическия естаблишмънт. Дори и да звучи екзотично за българската политически действителност, идеята за забрана за заемане на позицията на кмет за повече от два последователни мандата, с право на избиране след един мандат през т.н. “cooling-off period”. Достатъчно е да се припомнят огромните скандали, свързани с разследвания за корупция и други престъпления по служба срещу дългогодишни кметове като Кирил Йорданов (Варна) и Георги Иванов (Хасково), като и двамата са с четири последователни мандата, въпреки че Кирил Йорданов подаде оставка през 2013 г. под силен обществен натиск и протести⁷.**

Механизмът за избор на общински съветници и кметове за редовните местни избори през октомври 2015 г. (и балотажните на 1 ноември 2015 г.) ще се проведат по реда на Изборния кодекс, в сила от 5 март 2014 г., част втора, глава осемнадесета. Чл. 396 – чл. 397 определят изискванията за възползване от пасивно и активно избирателно право, като възрастовия ценз и в двата случая е 18 г, както и изискване да са живели в населеното място от 6 месеца (а за граждани на Европейския съюз в случай, че имат статут),

⁷ European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Report on Democracy, Limitation of Mandates and Incompatibility of Political Functions. Strasbourg (2013)

предхождащо деня на избор. Тук става въпрос за т.н. „уседналост”. Бихме превели Решение № 4 по конституционно дело № 4 на Конституционния съд от 2011 г., когато той е сезиран от народно представители във връзка с приетия същата година Изборен кодекс. В Решението се казва, че по принцип изискването за „живеене” в разумен срок не представлява нарушаване на конституцията но дванадесетмесечно и двугодишно изискване за живеене в страната или съответното населено място представляват ценз и не са правно и логически обосновани⁸. **Изборите за общински съвети се провеждат по пропорционална избирателна система в многомандатни райони, които съвпадат със съответната община и мандатите се разпределят по методика, базирана на метода на**

⁸ Из РКС 4/2011: „[...] „уседналост” не е легален термин в българското право. Не присъства и в практиката на Конституционния съд, въпреки произнасяне на Съда по принципни въпроси от тази правна фигура. В Решение № 3 от 2001 г. по к.д. № 16 от 2000 г. е дадено тълкуване във връзка с конституционното изискване към упражняването на пасивното избирателно право – кандидатът за президент да “е живял последните 5 години в страната”. Конституционният съд приема, че “живеене” за определен период от време в страната означава фактически и трайно пребиваване на територията на страната през повече от половината през всяка от петте години, предхождащи датата на избора. Признакът “трайност” характеризира връзката на лицето с това място чрез установяване на лични или професионални връзки, като към този фактически критерий законът според Съда може да добави формално-юридически критерии като местожителство, адресна регистрация и с тях да се свързват различни правни последици. Що се отнася до “измерването” на 5-те години, Конституционният съд прилага мярка, действаща в данъчното законодателство – лицето да е живяло в страната повече от половината от календарната година. (...)“две години”, тогава позитивното изискване към носителя на избирателното право се превръща в ценз, т.е. преграда за неговото упражняване. Конституционният съд преценява такова изискване за “живеене” като прекомерно, защото превръща допустимите и разумни изисквания към носителя на избирателното право в ограничение и ценз и в този смисъл противоречи на чл. 10 от Конституцията. Срокове от “12 месеца” и “2 години” нарушават и конституционния принцип за пропорционалност при поставянето на допустими изисквания към упражняването на основни права, каквото е избирателното право – не е налице сериозно оправдание за наложителност на толкова дълъг период, който да е необходим за упражняването на избирателното право по предназначението му. В Изборния кодекс не се съдържа измерител или сравнение, което да осмисля и оправдава срока “12 месеца” или “2 години”. Конституционният съд констатира и несъразмерност с оглед продължителността на мандата на органите, за чието избиране се произвеждат въпросните избори и съответно се упражняват избирателните права – общински съвети и кметове се избират за 4 години (чл. 138 и чл. 139, ал. 1 от Конституцията), 1/4 от това време избирател и избираем трябва да е живял в населеното място; членове на ЕП се избират за 5 години – за да си избираем, трябва съответно 2 години “живеене” в държава-членка.”

Хеър-Ниимайер (МХ-Н), а тези за кмет – по мажоритарната изборителна система. Възможността за преференциално гласуване е въведена чрез праг от 7% за кандидатска листа от общинската изборителна квота⁹. (Виж Приложение № 4 към чл. 452, ал. 1 и съответно Приложение № 5 към чл. 453, ал. 1 описващи методика за определяне на мандати съответно при избор за общински съветници и избор за кметове). На база на данните от местните избори през 2011 г., можем да спекулираме за приблизителния брой на необходимите гласове за преподаждане на листите в различни по големи общини и брой на действителните гласове (тъй като изборителната активност варира в различните населени места). В София през 2011 г. действително гласувалите са 411 120, а местата в местния парламент са 61, което прави общинската изборителна квота 6 739, а 7 процента от нея се равняват на 471 гласа. В Сливен са гласували действително 44 323, което при 41 броен общински съвет съставя общинска изборителна квота от 4 029 души или възможност за преференциално преместване от 282 души, гласували преференциално за даден кандидат. В Гоце Делчев на изборите през 2011 г. е имало 13 642 действителни гласове, а общинският съвет е от 29 човека. Това прави общинска изборителна квота от 470 човека и преференция от 33 човека.

таблица 1 Примерно разпределение на необходимите гласове за активиране на преференцията, изчислено по данни на ЦИК от местните избори през 2011 г.

София-град	471 гласа
Сливен	282 гласа
Гоце Делчев	33 гласа

Преференцията (предпочитанието) определено е **завоевание на гражданското общество** по отношение на изборните права и представлява възходящо еволюция на изборното законодателство. От друга страна, провеждането на избори в България се характеризира с купен или корпоративен вот¹⁰, който на места, където партийни структури

⁹ Общинска изборителна квота е частното от делението на общия брой на действителните гласове, подадени за общински съветници в общината, на броя на членовете на общинския съвет. Когато частното не е цяло число, общинската изборителна квота е най-близкото по-голямо цяло число.

¹⁰ Виж множество доклади на Институт за социална интеграция, Прозрачност без граници, Институт за развитие на публичната среда и др.

тясно работят са в тесни взаимоотношения с представители на местния бизнес могат да доведат до крайни изкривявания в представителността и всъщност да опорочат преференциалното гласуване. Използването на преференцията дава стимул на кандидати от всички места в листата да се борят за преференциални гласове, а дали това ще се случи в рамките на позволените от закона средства зависи от работата на прокуратурата и разследващите органи във връзка с предотвратяването и разкриването на престъпления против изборните права на гражданите¹¹. По данни на изследователи в периода 2001 г. – 2010 г. са регистрирани общо само 419 престъпления против изборното право. През 2008 г. разкриваемостта на тези престъпления е 38%, а през 2010 г. – 75%. За деветгодишния период, средно са били обвинявани 36 човека¹².

В Глава осемнадесета, раздел II са описани правомощията на Централната изборна комисия по тази глава, които са изчерпателно обяснени в чл. 402. Тук задължително трябва да преведем решението на Върховния административен съд от 17.09.2015 година, с което обяви нищожността на решение № 2108 – МИ от 11.09.2015 година на ЦИК относно процедурите за определяне чрез жребий на поредните номера на партиите, коалициите, местните коалиции и независимите кандидати от ЦИК и ОИК в бюлетините за гласуване при провеждането на избори за общински съветници и кметове и за национален референдум на 25.10.2015 година. В решението в прав текст е казва, че *"На практика ЦИК си е "присвоила" компетентност по провеждането на жребий за определяне поредните номера на партиите, коалициите и независимите кандидати в бюлетината при провеждане на избори за общински съветници и кметове"*. Решението на ЦИК е мотивирано от тълкуването на § 5 от допълнителните разпоредби към ИК, в което се описват изключенията от правилото ОИК да тегли жребий за поредността на номерата в листите, тъй като там е посочено, че ОИК се възползва от тези правомощия само когато се провеждат единствено избори за общински съветници и кметове. ЦИК решава, че референдумът представлява такъв тип избор, въпреки че в решението на ВАС изрично се казва, че: *„а 25 октомври 2015 г. ще бъдат проведени единствено избори за общински съветници и кметове, поради което разпоредбата на § 5 от ДР на ИК е неприложима.*

¹¹ В Наказателния кодекс е отредено специално място на престъпленията против политическите права на гражданите (Глава III), включително и изборните права на гражданите.

¹² Вучков, В. и др. Престъпления против изборното право. Методика за разследване. Сиела. С. 2011 г.

Провеждането на национален референдум едновременно с провеждането на местни избори не променя този факт. Национален референдум се произвежда за пряко решаване от гражданите на въпроси с национално значение от компетентността на Народното събрание, като това е една от формите на пряко участие на гражданите на Република България при осъществяване на държавната и местната власт, докато избори се провеждат за сформирането на органите на управление на държавата. Недопустимо е прилагането по аналогия на разпоредбата на § 5 от ДР на ИК при провеждане на избори и референдум, тъй като както вече бе посочено изборите и референдумите са различни правни фигури”.

На 25 октомври българските избиратели ще могат да гласуват **и на национален референдум** с въпрос: „Подкрепяте ли да може да се гласува и дистанционно по електронен път при произвеждане на изборите и референдумите?” с вносител Президента на Република България и прието с Решение на Народното събрание (ДВ., бр. 58/ 31072015). Трудност при организацията ще дойде от секциите извън страната. Положително, ИК драстично намали броя на заявления за секция за гласуване (20 при населено място, където има дипломатическо или консулско представителство и 40, където няма), които могат да се подават и по електронен път или по пощата. (чл.чл. 14-17). Крайният срок, съгласно приетата хронограма от ЦИК е 29 септември, като се очаква да се образуват над 400 секции, а броят им може да надхвърли и 500. На 3 октомври ЦИК трябва да оповести местата, на които българите зад граница могат да гласуват. Към 22 септември са одобрени 1867 заявления, като най-многобройни са в САЩ (353), Великобритания (232) и ФР Германия (202). За участие в информационно-разяснителната кампания в националния референдум са регистрирани 30 партии, 1 коалиция и 8 инициативни комитета. С позиция „да” са 24 политически партии, 1 коалиция и 3 инициативни комитета. С позиция „не” - 6 партии и 5 инициативни комитета.

В този ред на мисли следва да се посочи, че ЦИК следва да гради институционално и обществено доверие чрез стриктно спазване на закона. Подобни действия на Централната избирателна комисия **създават притеснения за степента, в която комисията има капацитет и компетентност да се справи с изключително тежката организация около изборите, тъй като те ще характеризират с висока техническа**

сложност. Например, в градовете с районно административно деление, избирателите ще имат пред себе си четири на брой бюлетини. Това ще предизвика и затруднения при преброяването в самите секционни избирателни комисии, които би трябвало да бъдат надлежно обучени. Поради увеличени брой позиции, по които следва да се преброяват гласове (включително за преференцията и референдума), то се очаква да има увеличение на времето за работа на СИК след приключване на изборния ден, тоест ще има цялостно забавяне, което изисква и съответна подходяща организация.

Неприятно впечатление прави, че **политическите сили не се съобразяват с Чл. 175. от ИК, който гласи, че предизборната кампания се открива 30 дни преди изборния ден.** На лице са различни инициативи, които имат характеристики на кампанийни, но те не попадат в обхвата на дадената стриктна дефиниция на „предизборна агитация“¹³. Нещо повече, не са предвидени административно наказателни разпоредби за нарушаване изискванията на чл. 175. Могат да се очертаят три стъпки (1) разширяване на времевия обхват за стартиране на предизборна кампания; (2) разширяване обхвата и разбирането на понятието „предизборна агитация“ и (3) въвеждане на административно наказателни разпоредби за нарушаване на разпоредбите на чл. 175 от ИК.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ:

На база на така направения преглед на основни моменти от изборното законодателство могат да се очертаят следните основни изводи:

(1) Като цяло изборното законодателство обхваща всички стандарти и добри практики за провеждане на честни, прозрачни и равнопоставени избори за общински съветници и кметове. Прекалено ниският преференциален праг при избор на общински съветници съдържа потенциал да доведе до по-висока активност на изборни нарушения, включително и престъпления срещу политическите и избирателни права на гражданите, което изисква засилени мерки от компетентните разследващи органи. Възможно е да се

¹³ ИК, ДР §1. т. 17 предизборна агитация е призив за подкрепа или за неподкрепа на кандидат, партия, коалиция или инициативен комитет при участие в избори. Наименованието и символите на партия и коалиция, поставени върху предмети, в които не се съдържа призив за подкрепа, не се смятат за агитация по смисъла на кодекса.

мисли и за увеличаване броя на предпочитанията (преференциите), които избирателят може да заяви в листите.

(2) В България съществува феномен на феодализиране на кметската позиция, което води до политически и обществени дисфункции. Аргументите „за” ограничаване на мандатите са във възможностите за вливане на свежи идеи, плурализъм на политическата мисъл и в стила на политическото действие, прекъсване континуитет на политическа доминация и най-важно преодоляване на разбирането за несменяемостта в политическия естаблишмънт. Дори и да звучи екзотично за българската политически действителност, идеята за забрана за заемане на позицията на кмет за повече от два последователни мандата, с право на избиране след един мандат през т.н. “cooling-off period”.

(3) Местните избори през 2015 г., ще се проведат заедно с референдум за електронното гласуване. Това създава условия на изключително тежка организация около изборите, тъй като те ще се характеризират с висока техническа сложност. В същото време, действията на Централната избирателна комисия не дават достатъчно гаранции и създават притеснения за степента, в която комисията има капацитет и компетентност да се справи. За това свидетелства например решение на Върховния административен съд от 17.09.2015 година, с което обяви нищожността на решение № 2108 – МИ от 11.09.2015 година на ЦИК относно процедурите за определяне чрез жребий на поредните номера, в което се казва, че: *„На практика ЦИК си е „присвоила” компетентност по провеждането на жребий за определяне поредните номера на партиите, коалициите и независимите кандидати в бюлетината при провеждане на избори за общински съветници и кметове”*.

Втори етап - Информационна кампания

ИНФОРМАЦИОННА КАМПАНИЯ ЗА МЕСТНИ ИЗБОРИ И РЕФЕРЕНДУМ 2015

Част от проект
„Мониторинг на
местни избори и
референдум 2015“

**Изготвил
Габриела Величкова**

София
Ноември 2015

Като нов елемент в обучението на гражданските наблюдатели стартира информационната кампания на ИСИ. Паралелно с гражданското наблюдение, участниците в проекта имаха възможност да организират и разяснителни информационни срещи, на които да информират гражданите, чрез специално изготвена брошура, за какво могат да гласуват тази година. Беше разяснявана технологията на гласуване, както и какво да правят избирателите, ако нямат постоянен адрес в съответната община, кой може да се възползва от подвижната урна, как да използват преференция. Разработения материал (информационна брошура) включваше и обяснителни въпроси за националния референдум.

Информационната кампания по места включваше срещи с хората по места. Организиран бяха информационни и разяснителни срещи в някои училища и университети, като целта беше да бъдат достигнати най-вече младите хора, които имат възможността да гласуват за първи път.

В някои места наши координатори се срещнаха с представители на бизнеса и местните учителски колективи.

Кампанията на ИСИ беше отразена в редица регионални медии, а наши координатори взеха участие и в ТВ и радио предавания.

СТАРА ЗАГОРА

- ✓ Две акции с раздаване на брошурата в центъра на Стара Загора и околните села
- ✓ Информационна акция в Тракийския университет.

Press Tv – Стара

Новината.bg – Стара Загора

Възможността за обръкване при гласуването в местните избори и при млади и стари е голяма. Това коментира Николай Митков, представител на Института по социална интеграция в региона.

Загора

НОВИНА.бг
РЕГИОНАЛЕН 6-ВЕСТНИК

НАЧАЛО РЕГИОНЪТ БИЗНЕСЪТ ИЗБОРИ ОБЩЕСТВОТО КУЛТУРАТА ИНТЕРВЮТО СПОРТ

Мини Марица изток ЕАД
перспективни идеи на българския вълноудар

Община ГЪЛЪБОВО
www.galabovo.org

«БЪЛГАРСКИ ИНЖЕНЕРИ С ПЪРВА НАГРАДА ЗА СВЕТОВОНО ПОСТИЖЕНИЕ»

Онлайн викторина проверява знанията на старозагорци за историята на града >>>

ИНСТИТУТ ЗА СОЦИАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ ПОДЕМА ИНФОРМАЦИОННА КАМПАНИЯ
Публикувано на 2015/09/30 в 23:29 ч

Институт за социална интеграция подема информационна кампания на национално ниво по повод местните избори. Целта на кампанията е хората по области да се информират как да гласуват валидно, да бъдат информирани за избирателния процес, как да реализират при нарушения, какви права имат и каква е разликата между тези избори и всички други до сега. Ние сме подготвили малки книжки с подробна информация за изборите, които ще разпространим безплатно на хората по райони, за тяхно улеснение и спораз. В Стара Загора и областта Института ще направи и директни акции по улиците, в които хората ще бъдат информирани лице в лице за предстоящата кампания. Целта е да се избегнат неважните бюлетени, манипулациите и измамките по време на вота за местно управление и национални референдуми. Ще осигурим и граждански наблюдатели, които да следят и самият изборен процес за нередности. Надяваме се с нашата кампания да бъдем полезни на гражданите, да ги стимулираме и улесним да подадат своя глас. Николай Митков-информационен координатор на ИСИ за Стара Загора

Харесва ми 20 души харесват това. Регистрирайте се, за да видите какво харесват приятелите Ви.

СЛИВЕН

- ✓ Раздаване на брошури и разяснения в централната зона на гр. Сливен
- ✓ Участие на граждански наблюдатели в Дарик радио

Телевизия Сливен

tv **SI** НАЧАЛО СЛИВЕН ВИДЕО БЪЛГАРИЯ КОНТАКТИ ИЗБОРИ 2014

ВИДЕОТЕКСТ Сливен увеличаване аби...
Топографската в Стр.

ВИДЕОТЕКСТ на празниките, 7 окт...
Съвместен избори.

ВИДЕОТЕКСТ Заемствата и анб...
В центъра на града.

РЕКЛАМА

Стартира информационна кампания за местните избори и референдума
Петък, 02 Октомври 2015 10:28

Сливен
Ветър: Слаб
Ниска: 67%
Висока: 0 км/ч

7 Дек 2015 8 Дек 2015

12°C 25°C 11°C 12°C

ЕТИКЕТИ
+ Сливен
+ видео
+ вода
+ воден
+ град
+ ден
+ катастрофа
+ община
+ ремонт
+ целъл

Печат Информационна кампания за належащо гласуване стартира Института за социална интеграция в рамките на "Мониторинг" на местни избори и референдуми 2015". До 23-ти октомври доброволци от мрежата на ИСИ в гр. Сливен ще раздават брошури, които включват основни моменти от избирателния процес – за какво може да гласуваме тази година, какво да правим ако нямам постоянен адрес в съответната община, кой може да се възползва от подкрепата урна, как да ползвам преференция. Информационният материал включва и обективни въпроси за националния референдум.

ВАРНА

- ✓ Информационна шатра и раздаване на информационни брошури в градинката на пл. Севастопол.
- ✓ Екипи от доброволци бяха разделени на информационни лъчове, които обходиха централните улици на града.

ПЛОВДИВ

- ✓ Раздаване на информационни брошури около Гребния канал и възлови места в района.

ШУМЕН

- ✓ Информационно-разяснителна среща с учители и директори от по големите училища в Шумен.
- ✓ Информационно-разяснителна среща с представители на бизнеса.
- ✓ Раздаване на информационни брошури в центъра на града.

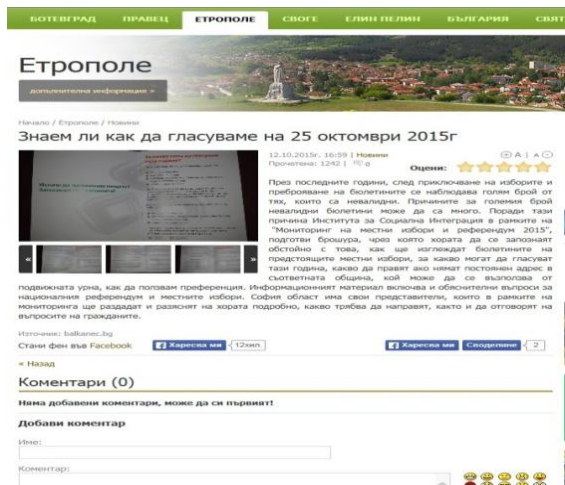
СОФИЯ ОБЛАСТ

Раздаване на разяснителни брошури в следните общини:

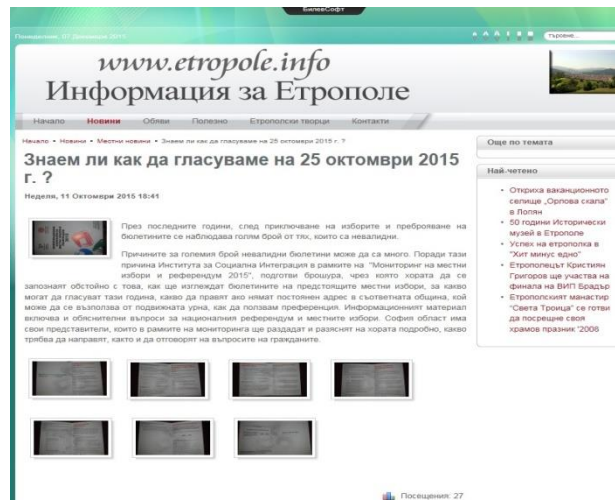
- ✓ Етрополе – 9.10.2015 г.

- ✓ Елин Пелин -10.10.2015 г.
- ✓ Божурище – 10.10.2015 г.
- ✓ Правец – 13.10.2015 г.

Balkanec.bg

Etropole.info

БУРГАС

- ✓ Раздаване на информационни материали
- ✓ Информационна среща със студенти от Бургаския свободен университет
- ✓ Интервю за онлайн медия VoxBurgas

ВЕЛИКО ТЪРНОВО

- ✓ Раздаване на брошури и разяснителни срещи във Великотърновски университет
- ✓ Разпространение на брошури в пощенските кутии на отделните квартали
- ✓ Информационна кампания в парк „Марно поле“

КЪРДЖАЛИ

- ✓ Среща с младежи, които гласуват за първи път в СОУ „Петко Рачов Славейков“ гр. Кърджали. Представена презентация за разясняване на гласуването
- ✓ Раздаване на брошури и разясняване на технологията на гласуване в центъра на Кърджали

БЛАГОВЕВГРАД

- ✓ Раздаване на информационните материали в централна градска част в Благоевград
- ✓ Раздаване на брошурата пред Югозападен университет
- ✓ Раздаване на брошурата в квартал Струмско
- ✓ 2 участия на наблюдател на ИСИ в Радио Благоевград

ПиринНюз

The screenshot shows a news portal with several articles. On the left, there are articles about Petrich, Razlog, Sandanski, and Strumitsa. In the center, there is a large red banner that reads "МЯСТО ЗА ВАШАТА РЕКЛАМА" (Place for your advertisement). Below this, there are more news items, including one about a 12-year-old girl and another about a zoo. On the right side, there is a section for "ИНФОРМАЦИОННА КАМПАНИЯ ЗА МЕСТНИ ИЗБОРИ И РЕФЕРЕНДУМ 2015" (Informational campaign for local elections and referendum 2015) with a PDF download link.

ПЛЕВЕН

InfoPleven

Плевен За Плевен

The screenshot shows the InfoPleven website. The main article is titled "ДНЕС И УТРЕ АНКЕТИРАТ МЛАДЕЖИ В ПЛЕВЕН КАКВО ЗНАЯТ ЗА ГЛАСУВАНЕТО" (Today and tomorrow survey youth in Pleven how they know about voting). The article discusses an informational campaign by the Institute for Social Integration (ИСИ) aimed at increasing voter awareness. It mentions that the campaign includes free brochures and additional information. The article also notes that the campaign will continue on October 17th with training for citizens' observers.

The screenshot shows a Facebook post from the page "Харесва ми" (I like it). The post is titled "Анкетирали плевенчани доколко са информирани за местния вот и референдум" (Surveyed Pleven residents how informed they are about local elections and referendum). The post includes a large green checkmark icon and a photo of a ballot box. The text of the post discusses the survey results and the campaign's goals. It mentions that the survey was conducted in 2014 and that the results show a significant increase in voter awareness. The post also includes a photo of a ballot box and a photo of a person holding a ballot.

**Трети етап -
Мониторинг на предизборната кампания за
Референдум 2015**

**Изготвили
Стефан Георгиев
Чавдар Найденов
Габриела Величкова**

София
Ноември 2015

1. Вместо увод. Референдумът като инструмент на пряката демокрация. Философия и употреба.

В съвременните общества референдумът е средство за пряко упражняване на властта от суверена – народа. Функцията му е да даде на определени решения висока степен на легитимност, каквато представителните институции не могат или не искат да им дадат. Прякото допитване до народа е естествено и логично тогава, когато се определят правилата, по които самите представителни институции функционират (конституция, избирателни системи, отзоваване на избрано длъжностно лице), когато въпросът е от голямо значение (напр. обявяване на независимост) или когато преобладаващото обществено мнение е, че избраните институции не функционират напълно в съответствие с интересите на народа. По такъв начин мястото на референдума в политическата система може да се сведе до две точки – да бъде допълнение към упражняването на властта чрез представители и избрани от тях органи и да бъде коректив и балансър, когато възникне такава степен на отчуждение между избиратели и избрани институции, която трудно може да бъде преодоляна чрез нови избори. Такъв коректив е повече от необходим поради вътрешноприсъщата на всяка организация (както държавна, така и партийна) тенденция към „олигархизация“ – концентриране на реалното взимане на решения в рамките на все по-тесен кръг лица.

2. Референдумите в България. История и опит.

В най-новата българска демократична практика първият закон, който направи възможно провеждане на национален референдум е приет едва през юни 2009 г. Това е Законът за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление (ЗПУГДВМС). Законът е приет на 20-тата година от началото на прехода, докато представителните институции и партиите се изграждат още от 1990 г. Преди това редица инициативи за плебисцит бяха отхвърлени на основание, че отсъства регламент за тяхното провеждане. Видни политици и управляващи партии са оспорвали изобщо целесъобразността и демократизма на прекия вот. В закона са монтирани ред ограничения, които оставят значителни средства за контрол върху референдума в ръцете на парламента,

изпълнителната власт и партиите – практически много висока граница и кратки срокове за набиране на необходимия брой подписи на граждани в подкрепа на инициативата за референдум, право на Народното събрание да „редактира“ въпроса, който се поставя за гласуване, висока граница за признаване на резултата от допитването (активност не по-ниска от тази на последните парламентарни избори). Като се добави и фактът, че почти всички медии са частни и същевременно силно зависими от изпълнителната власт за своите приходи, се вижда, че и на етапа на дебата самият референдум остава силно контролиран от висшия елит. Острите изяви на масово недоволство, които се наблюдават като минимум от зимните протести през 2013 г. насам трудно постигат резултати, които да възстановят усещането за легитимност на решенията, които се взимат. Следва да се отбележи, че в началото на 2013г. беше проведен и първия в най-новата българска история национален референдум, визиращ развитието на ядрената енергетика в България. При този първи опит беше регистрирана значително ниска избирателна активност, въпреки оспорваните дебати.

3. Основание за разработване на интернет-платформа за мониторинг на кампанията за Референдум 2015. Функции.

Като цяло не се отличават условията, при които протича общественият дебат относно инициативата за въвеждане на електронно дистанционно гласуване на парламентарни избори и референдуми на 25 октомври 2015 г. В допълнение на посоченото, беше взето решението референдумът да бъде произведен в един и същи ден с първия тур на Местни избори 2015г. Това предполагаше два основни допускания, които се превърнаха в реалност: липса на висок интерес и изместване на фокуса към местните избори и висока степен на страничен шум, който да не дава възможност за проследяване на реалния дебат.

Затова Институтът за социална интеграция (ИСИ)разработи интернет платформа за мониторинг на дебата с основната цел да помогне на избирателите самостоятелно да се ориентират в тезите на застъпниците на двете страни. Платформата по интерактивен, удобен и нагледен начин дава достъп до база данни с по-важните изказвания на застъпниците на двете тези За и Против инициативата. Платформата, озаглавена

Изградената интернет платформа дава възможност за проследяване на дебата, отделните аргументи в подкрепа на едната или другата позиция, както и разбор на основните говорители. За да може платформата да функционира, представяйки приблизително представителна картина на проведения дебат, то в нея следваше да бъдат отчетени всички особености, относно организациите, които бяха декларирали своята мотивация за участие. Ето защо преди да се пристъпи към същностния анализ на кампанията и случилото се говорене, е редно да се очертаят изходните позиции на всички участващи, доколкото преди старта на кампанията, съгласно ЗПУГДВМС, защитаващите позиция ДА или НЕ се регистрират за участие в информационно разяснителната кампания. Това по смисъла на закона могат да бъдат инициативни комитети (ИК), политически партии (ПП) или коалиция от партии (КП). Ето каква е картината преди старта на официалната предизборна кампания на 25 септември.

В периода отреден от закона (между 31 август и 14 септември) за участие в кампанията са подали заявления общо 47 политически партии, коалиции от партии и инициативни комитети. От тях 31 политически партии, една коалиция от партии и 16 инициативни комитета. След проверка на подадените документи, регистрацията на 8 инициативни комитета е отказана или заличена. Преди всичко причината за отказа или заличаването на регистрацията е неизрядност или недостатъчен брой подадени подписи (необходими за регистрацията на ИК за участие в кампанията наброява 2500 действителни подписа на пълнолетни граждани на България). При това положение към старта на кампанията на 25 септември на терена фигурират 28 организации, защитници на позиция ДА. От тях 24 са политически партии, една е коалиция от партии и 3 инициативни комитета. Защитниците на позиция НЕ са общо 11 – от тях 6 политически партии и 5 инициативни комитета. Графиката по-долу дава визуална представа за споменатите числа и съотношения към старта на предизборната кампания.

Брой на партии, коалиции и инициативни комитети

Следва да се отбележи, че този брой на организации се запази до деня на изборите, като тук се прави уговорката, че официалната регистрация не означава задължително активно участие в дебата и кампанията. Това следва да се анализира в следващите раздели на този документ.

Оттук още може да се забележи, че защитниците на двете позиции се намират в силен дисбаланс по отношение на техния брой. Съотношението между броя организации защитаващи позиция ДА и тези, защитаващи позиция НЕ е 2,54:1. Въпреки това последвалия анализ показва, че това не е оказало съществено влияние върху начина, по който премина кампанията. Причините са анализирани задълбочено, като основния извод следва да се подчертае – голяма част от регистрираните политически партии, защитаващи позиция ДА, както и някои, защитаващи позиция НЕ, практически не взеха участие в кампанията.

С оглед коректността и изчерпателния подход все пак е редно да се споменат всички ПП КП и ИК, успешно регистрирани за участие в кампанията. Те са изброени по-долу:

ПП, КП и ИК, защитаващи позиция ДА	ПП и ИК, защитаващи позиция НЕ
ПП „БЪЛГАРСКА СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯ“	ПП „АТАКА“
ПП „ЕДИННА НАРОДНА ПАРТИЯ“	ПП „ЗЕМЕДЕЛСКИ СЪЮЗ „АЛЕКСАНДЪР СТАМБОЛИЙСКИ“
ПП „Движение 21“	ПП „ДВИЖЕНИЕ ЗА РАДИКАЛНА ПРОМЯНА БЪЛГАРСКАТА ПРОЛЕТ“
ПП „Ред, законност и справедливост“	ПП „ПАРТИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ ЖЕНИ“
ПП „Българска нова демокрация“	ПП „ДВИЖЕНИЕ НАПРЕД БЪЛГАРИЯ“
ПП АБВ (АЛТЕРНАТИВА ЗА БЪЛГАРСКО ВЪЗРАЖДАНЕ)	ПП „ДВИЖЕНИЕ ЗА ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ“
ПП „Възраждане“	ИК „НЕ давам гласа си за купен вот“ Представяван от Цоло Йорданов Линков
ПП „КАУЗА БЪЛГАРИЯ“	ИК Представяван от Радослав Руменов Маринов
ПП „ГЕРБ“	ИК Представяван от Павла Цветанова Цветкова
ПП „ДВИЖЕНИЕ ДЕМОКРАТИЧНО ДЕЙСТВИЕ - ДЗ“	ИК Представяван от Ивайло Александров Петров
ПП НОВОТО ВРЕМЕ	ИК Представяван от Емил Петров Иванов
ПП „НОВИТЕ ЛИДЕРИ“ (НЛ)	
ПП „ДЕОС“	
ПП ПОЛИТИЧЕСКА ПАРТИЯ „БУРГАС“	
ПП „НАЦИОНАЛНА РЕПУБЛИКАНСКА ПАРТИЯ“	
ПП „БЪЛГАРСКА ПАРТИЯ ЛИБЕРАЛИ“	
ПП „СОЦИАЛИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ БЪЛГАРСКИ ПЪТ“	
ПП „ОБЕДИНЕНИ ЗЕМЕДЕЛЦИ“	
ПП „ЗЕЛЕНИТЕ“	
ПП „БЪЛГАРСКИ ДЕМОКРАТИЧЕСКИ ФОРУМ“	
ПП „ГЛАС НАРОДЕН“	
ПП „НОВА АЛТЕРНАТИВА“	
ПП Българска социалдемократическа партия	
ПП Радикалдемократическа партия в България	
КП Реформаторски блок	
ИК „Гласувай без граници“ Представяван от Мануела Георгиева Малеева - Франиер	
ИК Представяван от Борислава Митова Стоянова	
ИК Представяван от Цветелина Трайкова Попова	

5. Анализ на медийната среда, наблюдаваните медии. Аргументите и дебатът.

В наблюдението бяха обхванати всички достъпни чрез интернет изказвания на възможно по-широк кръг от източници. Обхватът целеше по-скоро качествена, отколкото количествена представителност, т.е. включване на възможно по-пълнен спектър от

становища и автори, свеждайки до минимум повторението на почти идентични тези. Поради сравнително ниския градус на кампанията обаче, на практика в базата данни са включени като минимум две трети от публикациите в големите медии и сайтовете с висока посещаемост. Това дава възможност от окрупнените количествени съотношения да се правят изводи и за цялостния характер на протеклото обществено обсъждане на инициативата.

Тъй като активността на референдума надхвърли границата от 20%, предложението за електронно дистанционно гласуване ще се пренесе в Народното събрание, където партиите, подкрепящи тази идея имат мнозинство и следователно едва ли ще бъде отхвърлена пряко. Затова платформата на ИСИ остава актуална, а същевременно може да се направи анализ на силните и слабите страни на двете позиции и на начина на представянето им пред обществото.

В оценката си за дебата изхождаме от принципи, които са залегнали в Закона за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление (ЗПУГДВМС). Замисълът на законодателя е изразен в Чл. 16. Ал 5:

- **равен достъп до информация по поставения за решаване въпрос;**
- **еднакви условия за представяне на различните становища.**

На базата на всички информационни единици и изказвания, които са събрани и анализирани в платформата, смятаме, че горния замисъл не е изпълнен. Преди всичко, трябва да констатираме определен дисбаланс още в конституирането на активните участници в спора. Т.е., както вече стана ясно, неравностойността на двете позиции беше създадена още при регистрирането на инициативните комитети с позиции Да и Не. Съгласно закона, някои от тях (тези, които не получава държавна субсидия като политически партии), които получиха обем на медийния пакет за платено представяне на позиция и аргументи по време на кампанията пред националната аудитория беше неравностойно. В базата данни на платформата съотношението на публикациите е също изкривено: 70 към 30%. Тук предвидения от закона механизъм за медиен достъп бе спазен,

но резултатът не можеше да допринесе за това, аудиторията да получи адекватна представа за същността на дискусиата.

Следва да се отбележи, че в платформата фигурират и официалните позиции на регистрираните партии и инициативни комитети, с които те мотивират своето участие. Ето защо могат да бъдат намерени и цитати и изказвания от интернет страницата на Централната изборителна комисия (ЦИК), където са налични и решенията, с които въпросните заявяват своето участие.

Медии - общо			
	Позиция		Общо
	ДА	НЕ	
Общо	70	30	100
referendum2015	100	0	100
clubz.bg	100	0	100
plovdiv24.bg	100	0	100
bgonair.bg	100	0	100
politika.bg	100	0	100
Животът Днес	100	0	100
Агенция "Фокус"	100	0	100
economic.bg	100	0	100
pik.bg	100	0	100
reduta.bg	100	0	100
dariknews.bg	92	8	100
btv.bg	83	17	100
mediapool.bg	83	17	100
trud.bg	80	20	100
bnt.bg	78	22	100
standartnews.com	78	22	100
tv7.bg	75	25	100
БНР	75	25	100
ЦИК	67	33	100
novatv.bg	59	41	100
hashtag-bg.com	50	50	100
vesti.bg	50	50	100
dnevnik.bg	40	60	100
24chasa.bg	33	67	100
fakti.bg	20	80	100
avtorski.pogled.info	0	100	100
blitz.bg	0	100	100
"Дума"	0	100	100
facebook.com	0	100	100
glasove.com	0	100	100

Радио и телевизия			
dariknews.bg	92	8	100
btv.bg	83	17	100
bnt.bg	78	22	100
tv7.bg	75	25	100
БНР	75	25	100
novanews.bg	59	41	100

Разпределението още показва, че инициативните комитети са избирали не най-тиражните средства за масова информация. Например, от 421 въведени изказвания, 112 са публикувани в съществуващия от около година новинарски сайт hashtag-bg.com, 68 в специален сайт, създаден от един от ИК (Гласувай без граници) - referendum2015.bg. Общо 227 изказвания са публикувани в интернет сайтове, били те новинарски или политически коментарни. В контраст с това, само 111 са видели бял свят в най-влиятелните аудиовизуални медии – телевизия и радио. Национални общополитически вестници като „24 часа“, „Труд“, „Стандарт“, „Дневник“, и др. са станали трибуна на едва 25 изказвания в базата данни. Съответно трудно може да се говори, че участниците в дебата като цяло са се стремели да убедят масовия електорат.

На второ място, дисбалансът между „Да“ и „Не“ е още по-отчетлив при националните аудиовизуални медии. Прави впечатление, че той е не по-малък при обществените медии – БНТ и БНР. Един пример: в предаването „Референдум“ на БНТ, посветено на темата за електронното гласуване, от 11 участници, само 2-ма представяха позицията „Не“. Дисбалансът беше не само количествен. Например, в рамките на специалната рубрика за референдума, БНТ допусна фактически неистини от собствен автор (Твърдението, че французите могат гласуват по интернет, докато всъщност такава възможност има само за живеещите в чужбина; твърдението, че в Канада местните избори се правят чрез интернет, докато всъщност това е вярно само за малка част от общините¹⁴).

Как и доколко беше пълноценен дебатът? Отговор на този въпрос ни дава основните тематични кръгове.

¹⁴ Информацията е налична тук: <http://bnt.bg/news/referendum-2015/elektronno-glasuvane-po-sveta>

Дали въпреки този дисбаланс все пак помогна за предизвикване на интерес и ориентиране на избирателите? Нека видим, как се оформят аргументативните схеми на двете страни.

Количественото разпределение на темите в изказванията на защитниците на двете позиции показва, кои аргументи те преценяват като най-силни в своя полза.

Привържениците на позицията „Да“ предпочитат най-много темите за: (Виж левия сектор на графиката от заглавната страница на платформата¹⁵)

- Приобщаването на емиграцията (116 споменавания), за запазване на тяхната българска идентичност (71) чрез участие в политическия живот на родината, повишението на избирателната активност (78), особено сред младите хора (41).
- Особено внимание те отделят на кръг от въпроси, свързан с оздравяването на демократичните процеси (37), гражданското общество (21) и пряката демокрация (9), упражняването на правото на глас (21), както и борбата със „статуквото“ (22), партиите (17).
- Трети кръг от предпочитани от тях въпроси е свързан с модернизацията (25) и перспективното мислене за бъдещето (33), електронното управление (10).
- По-малко е застъпен четвърти тематичен кръг, обхващащ предимствата на е-гласуването – улесняването на самия акт на гласуване (20), удобството (10), достъпността (6), прозрачността (3)

Привържениците на позицията „Не“ предпочитат да отделят най-много внимание на (виж десния сектор на графиката):

- Световния опит (70), естонския модел (38) и доклада на Мичиганския университет относно гласуването по Интернет в Естония (16)
- Опасностите от хакване на системата за е-гласуване (36), манипулиране на резултатите (36), разкриване на тайната на вота (30), както и предпоставка за облекчаване на търговията с гласове (34)

¹⁵Тук: <http://www.izborni-poslania-isi.com/>

В хода на кампанията тези предпочитания еволюираха. Позоваването на световния опит и на Естония се придвижи от полето на „Да“ в полето на „Не“.

Особено оспорвани територии се оказаха (виж централния сектор на графиката) сигурността на системата (13 пъти засегната от привържениците и 23 пъти от противниците), за купуването на гласове (25/34), разходите по инвестиране и поддръжка на системата (12/18), законосъобразността на новото средство за гласуване (10/7) и съпоставката с интернет-банкирането (7/6).

Както виждаме от графиката, по над 90% от темите има сблъсък на тези и възражения. На базата на откъсите, до които получаваме достъп от графично изобразените теми, можем да резюмираме аргументите и контрааргументите по всяка от тях:

Тема	Привържениците на „Да“	Привържениците на „Не“
Емиграция	Ако гласува Всеки българин, независимо от местонахождението си, ще се чувства ангажиран със съдбата на родината си и да покаже своята гражданска ангажираност.	Може да се въведе гласуване по пощата; и в страната българите, макар гласуването да е лесно, се чувстват все по-отчуждени от институциите на управлението.
Повишение на активността	Ел. гласуване не зависи от разстоянията и ще повиши активността, особено в чужбина. То е естествено за младите и ще повиши и тяхната активност.	1/ Ел. гласуване няма да повиши активността, защото то не засяга причините да не се гласува. Причината е в разочарованието от политиката. 2/Опитът на Естония показва, че по електронен път гласуват хора, които и без това биха гласували.
Патриотични мотиви	Призоваваме масово българите да гласуват на референдума и да кажат звучно „ДА“ на електронното гласуване! „ДА“, което мощно ще отекне в ушите на самозабравилото се политическо статукво. Ние искаме да се даде възможност и на младите, динамичните, на българите в чужбина да могат да гласуват.	Близко половината българи имат малък или никакъв опит с компютри и интернет. Българите не искат властта да избира себе си, владеейки технологията.
Младите	Младите са отчуждени от политиката и електронното гласуване ще ги приобщи към нея. Това са технологиите, които те	Младите гласуват по-малко заради липса на интерес към политиката, а не заради начина на гласуване. Второ, сред тях

	познават и използват по навик.	има не по-малко противници на електронното гласуване.
Бъдеще, прогрес	Животът на човечеството се дигитализира, следователно това ще се случи и с гласоподаването	Много дейности се дигитализират, но не всички, а тези, при които от това има полза.
Удобство	Удобно е да гласуваш от офиса или дома, вместо в избирателна секция	Няма смисъл гласуването да е лесно, ако няма да е честно.
Купуване на вот	Ел. гласуване ще повиши активността и така ще намали тежестта на зависимия вот. Технологията ще спре купуването на гласове. Политиците са против, защото не могат да купят вота на българите в чужбина	Тъкмо обратното, електронното гласуване оставя следи, които позволяват проверка, дали избирателят е изпълнил сделката. Така ще облекчи търговията с гласове.
Електронно банкиране	То е надеждно и потребителите му имат доверие	При банкирането се запазва самоличността на извършителя на транзакцията, а при гласуването задачата е обратната - да се заличи връзката между гласоподавателя и неговия вот.
Свят (два варианта)	1/Електронното гласуване е световна практика, има го в много развити страни. 2/Има го в малко страни, но нека поемем риска да бъдем водещи в света	1/Не е вярно, че светът преминава към електронно гласуване. Редица западни страни забавиха или ограничиха подобни начинания. Естония е изключение. 2/Нека почакаме проблемите със сигурността да бъдат решени.
Естонският пример	В тази страна от 10 години се прилага електронно гласуване. Досега не е имало провали. 30% използват тази опция. Слабите места в естонската система могат лесно да бъдат защитени чрез софтуер и мерки за оперативна сигурност.	Американски учени са доказали експериментално, че естонската система е уязвима в основните звена: личните компютри на гласуващите, преброяването на гласовете тайната на вота. Отговор на възражението: Хакерите и злоумишлениците винаги намират начин да преодолеят новите мерки за сигурност, а при избори залогът е голям.
Манипулиране на резултатите	Резултатите ще се отчитат надеждно. Твърденията, че ще има масова подмяна на вота са безпочвени, тъй като експертите	Информационните системи дават възможност един човек бързо и лесно да подмени огромно количество данни, за

	още не са уточнили технологията и софтуера.	разлика от традиционното гласуване, в което са ангажирани хиляди хора.
Модерност, прогрес	Живеем в дигитални времена. Невъзможно е да се спре дигитализацията. Тя е неизбежна като земното притегляне и атмосферното налягане, като смъртта и данъците, като приливите и отливите.	Обществото не е узряло. Докато каруци обикалят по централни улици на столицата, няма как да сме готови за електронно гласуване.

В своята аргументация привържениците на електронното гласуване се съсредоточават върху резултатите, докато критиците се фокусират върху начина. (Що се отнася до начина, първите говорят за удобството, улесняване, достъпност, ефикасност, прозрачност, но количествено погледнато, това за тях остава на втори план).

Първите - върху мотивиращи ключови думи-символи: активност, българите, емиграцията, младеж, модерност, демокрация, пряка демокрация, гражданско общество, статукво, IT- технологии, електронно правителство, приобщаване. Вторите - върху основните принципи на честните избори: тайна на вота, вярно и надежно преброяване, без манипулации, софтуерни намеси, свобода на вота, недопустимост на купуването и продаването на гласове или други форми на контрол.

Ако трябва да обобщим, привържениците на електронното гласуване настояват, че ако процесът протича по лесен, удобен и достъпен начин, той ще реши основни и все по-задълбочаващи се проблеми на нашата демокрация, каквито са контрола върху избирателя, търговията с гласове, неангажираността, апатията, ниската активност и разобщеността на нацията. Критиците пък настояват, че ако технологията не гарантира това изборите да са честни, то няма да има полза от това, че са лесни.

От гореочертаната картина може да се направи **извода**, че привържениците на ел. гласуване биха спечелили, ако положат повече усилия да обосноват тезата, че то ще реши, а няма да усложни такива дефекти на нашия електорален процес, каквито са контролирания и купения вот.

За сметка на това критиците рядко намират за нужно да оспорват, че новото средство ще насърчи участието на емиграцията в изборите; почти никой не възразява, че използването на интернет-технологията за гласуване може да бъде лесно, ефикасно, че има перспективи, че е модерно. Опонентите не отхвърлят тезата, че ел. гласуване в бъдеще ще бъде приложимо, без да бъде жертвана честността и свободата на избора, както и че политическото статукво е неудовлетворително, а традиционната технология все повече скърца и буксува поради човешкия фактор. За тях основното опасение е за замяна на вота на избирателите с друг, който не са направили и за разкриване на личния вот, което може да стане средство за натиск върху избирателите.

Трябва да се отбележи обаче, че сблъсъкът не протече като реален диалог, в който двете страни взимат под внимание възраженията на опонентите и се аргументират с логика и факти. Почти всички използвани формати бяха монологични и становищата в тях бяха по-скоро монологична декларация или перифразиране на „опорни точки“.

Единствено изключение в посоката на пълноценния диалог бе интернет-формат, приложен в Икономедия – писмена дискусия между 2-ма застъпници на двете гледни точки, с възможност да отговорят на началните тези на опонента и възможност за включване в дебата на читатели чрез форум¹⁶. За съжаление, броят на читателските мнения показва по-ниско участие, в сравнение с други теми в тази рубрика (43).

Следва да се отбележат още няколко любопитни наблюдения:

- ❖ Наблюдението на основните телевизии показва, че защитниците на позиция НЕ много често не бяха канени самостоятелно на участие. По-скоро те бяха канени като контрапункт на позиция ДА. Обратните случаи бяха факт – в някои предавания бяха канени самостоятелно защитници на позиция ДА.
- ❖ В някои отделни телевизии във видео материали се дава думата на „обикновени“ граждани, които се изказват в подкрепа на електронното гласуване, без да бъде

¹⁶Съдържанието е налично тук:

http://www.capital.bg/interaktiv/debati/54_da_se_glasuva_li_i_distancionno_po_elektronen_put_na/2628264_da_se_glasuva_li_i_distancionno_po_elektronen_put_na/#con

уточнено, че това е платено съобщение, а минаващо под шапката на разяснителна кампания

- ❖ **Най-експертния дебат се водеше на територията на блоговете. Някои медии се възползваха от това и препечатаха мнението на популярни блогъри, или публикуваха специално създадени за медията техни текстове. Това е и допълнителна причина истински дебат на полето на популярни телевизионни предавания да не се случваше интензивно.**

Задачата на избирателя беше допълнително усложнена от размяната на обичайните роли. Лица и групи, публично известни с „глобалистките“ си позиции в политическия живот, поставяха ударение върху патриотизма (често повтаряне на думи-символи като българи, сънародници), докато техните опоненти предпочитаха да наблягат именно на световния опит. Предлагащите електронно гласуване отдаваха голямо внимание на емоционални послания за целите и оставят на заден план конкретното описание на новото средство, което представят; обратно, именно критиците се позовават на фактите, на описанието, на авторитета на експертите. При това именно заемащите позиция „против“ се позоваваха на конкретни източници, често с интернет линкове към материали и доклади, издадени във водещи западни страни.

Част от обяснението за некохерентния дебат може да се потърси в политическата канава и налаганите от нея тактики. Едно от най-силно въздействащите средства в риториката са “ад хоминем” аргументите. Преобладаващата част от заелите позицията “Да” тематизираха колективния образ на противниците на референдума - това за тях са силните на деня, привържениците на статуквото, партиите, ползващите купуване на гласове, “статуквото”. От своя страна обаче, заемащите позицията “Не”, с едно изключение, не се опитваха да рисуват образа на врага в лицето на своя опонент, да описват някакви неблагоприятни интереси и черти на инициаторите. На пръв поглед, и двете поведения учудват. Те биха били логични, ако референдумът бе инициран от опозиционните сили, докато всъщност той е предложен от президент, чиито личен политически опит е свързан с управляващата партия и е пуснат в ход от управляващото мнозинство в парламента. Сред активните пропоненти има мнозина заявени привърженици на управляващите, докато сред

опонентите няма такива. Това би дало повод на противниците да обвинят привържениците в противоречие.

Въздържанието им може да се обясни с тактически съображения или интуиция: ако дадат повод дебатът да бъде пренесен на плоскостта на партийното противоборство, там управляващите имат електорално мнозинство и така загубата на позицията Не би била гарантирана. С това може би се обяснява, че не отвърнаха на нападките по огледален начин, а предпочетоха да се опрат на доводи от по-рационален тип.

Следва да се отбележи нещо много важно, базирано на първоначалните заявки за участие в тази кампания. В случая под „заявки“ разбираме активната регистрация за участие и защита на конкретна позиция по отношение на зададения на референдума въпрос. **Силно впечатление прави факта, че голяма част от регистрираните политически партии практически не се включиха в дебата и не участваха със свои тези по време на кампанията.** Това важи както за парламентарно представени формации, така и за по-малки партии. Следва да се отбележи, че партии, регистрирани да защитават позиция ДА, като например ГЕРБ, АБВ, РЗС изцяло или почти отсъстват от разговора за електронното дистанционно гласуване. Извода е валиден и за по-малки формации, отстояващи същата позиция. Сред защитниците на позиция НЕ същия извод може да се направи за формации като Атака, Земеделски Съюз „Александър Стамболийски, Партия на Българските Жени и др. Идва да се зададе следния въпрос: Каква е била причината политически организации да се регистрират за участие в едномесечна предизборна кампания след като не вземат участие в нея?

Друг любопитен елемент, който беше отчетен от наблюдателите и администраторите на платформата е следния. В рекламни клипове по националната телевизия и социалните мрежи можеше да се забележи, как кандидати за кметове или общински съветници в различни общини излизат с имената си и агитират в кампанията за референдума, като по този начин се ползват и от предвидените за целта медийни пакети. В тези видео клипове кандидатите не агитират за себе си, ето защо в случая формално нарушение не е налично, **но остава подозрението за скрита реклама и агитация в полето на местните избори.** Примери за това са клипове на **ПП Българска Социалдемократия и МК „Пловдив Утре“.**

6. Дебатът за референдума в контекста на проведеното гласуване и обявените резултати

Официалните резултати от проведения референдум показват следното¹⁷. Общ брой гласували на 25 октомври са 2 587 593, или избирателна активност от 39,67% от имащите право на глас. С ДА са гласували 1 883 411 български граждани, или 69,5%. С НЕ са гласували 704 182, или 25,99%.

Забележително е, че цели 4,51% са недействителните гласове. Това в абсолютни стойности са 122 339. Хипотезите за този висок дял недействителни гласове са няколко. Едната най-логична възможност е, тези бюлетини да са сгрешени и действително над 100 хиляди граждани да не са успели да гласуват изрядно. Предпоставки за това безспорно има – съвместяване на референдума с местните избори, големият брой бюлетини, лоша организация на изборния процес на всички нива и т.н. Факт е обаче, че бюлетината на референдума беше възможно най-простата и едва ли е затруднила толкова много български граждани. По-релевантна хипотеза е че ветоятно голяма част от недействителните бюлетини всъщност са празни, което означава, че значителен брой български граждани не са успели да вземат информирано решение и следователно са счели за нормално да не отбележат своя глас. Това е пряко свързано с мониторинга на дебата и направения по-горе анализ. От една страна не толкова високата избирателна активност (все пак тя не достига броя гласове, колкото са необходими за да превърнат резултата в решение, а именно 3 500 000 граждани), както и високия дял недействителни гласове свидетелстват за липса на яснота, мотивация и липса на приоритет сред по-голямата част от българските граждани.

Горният извод се потвърждава и от още три факта. Както вече беше споменато едни от основните тематични аргументи за въвеждането на електронно дистанционно гласуване бяха българите в чужбина, както и младите гласоподаватели.

Относно българите гласували на референдума зад граница – по данните на ЦИК всички българи, живеещи в чужбина и упражнили правото си на глас са 27 035. Това прави 1% от всички гласували. Това е най-ниското участие зад граница, което може да се сравнява само с изборите за Европейски парламент (2009 и 2014г.) и предходния референдум от 2013г. Основната разлика обаче се корени в това, че българите в чужбина

¹⁷Данните са от официалната страница на ЦИК: <http://results.cik.bg/minr2015/tur1/referendum>

фактически са основен адресат и аргументативен арсенал на защитниците на електронното гласуване, което би следвало да доведе до интензивен вот на нашите сънародници. В този смисъл изключително ниската активност в чужбина не може да бъде обяснена с нищо друго освен с липсата на интерес и мотивация. Тук безспорно и самата кампания оказва влияние и едномесечното говорене, което предхождаше изборния ден очевидно не е достигнало, за да може да мотивира голям брой българи в чужбина да гласуват.

Относно младите хора – по аналогичен начин аргументът „млади хора“ също беше сред основните аргументи, участвали в дебата. Факт е обаче, че възрастовата група от 18 до 30 години е една от най-слабо активната на референдума. Това сочат данни от екзит-пол проучване на Агенция Афис, осъществено по поръчка на БНР¹⁸. Според социолозите участвалите гласоподаватели от тази възрастова група е около 1/3. В сравнение с тях например половината българи между 40 и 50 години са отишли до урните на 25ти Октомври. С други думи – и при другия основен адресат на аргументацията, не се отчита висока степен на мобилизация за гласуване – младите, като основен потенциален потребител на електронното гласуване, всъщност не са счели за важно да изразят своето мнение дали в България такова гласуване да бъде въведено.

Третият често използван аргумент е „избирателната активност“ - данните от ЦИК и от същия екзит-пол показват, и донякъде логично, че избирателната активност на местните избори е по-висока, отколкото тази на референдума. Нещо повече, според социолозите 98% от гласувалите на референдума са гласували и на местните избори, докато 87% от гласувалите на местните избори са гласували и на референдума. С други думи едва 2% от гласувалите на референдума са отишли до изборните секции специално заради него. В същото време 13% от гласувалите са сметнали темата и въпроса за нерелевантен и изобщо не са пуснали бюлетина за него. Тези данни идват да покажат, че ако референдума за въвеждане на електронно гласуване беше проведен самостоятелно, то спокойно може да се допусне, че избирателната активност щеше да бъде значително по-ниска.

¹⁸ Данни съобщени в ефира на БНР във вечерта след изборния ден и предоставени от социологическата агенция.

Всичко това навежда на следния извод. **Кампанията, предхождаща гласуването на втория национален референдум не е успяла да мотивира достатъчен брой български граждани. Явно говоренето и липсата на съдържателен дебат, встрани от монологичното повторение на еднакви тези, по-скоро е демотивирало значителна част от българите да гласуват на националния референдум.**

7. Основни изводи от проведеното наблюдение

- ❖ За участие в информационно-разяснителната кампания относно дистанционното електронно гласуване бяха регистрирани успешно 28 организации (ПП, КП и ИК), защитници на позиция ДА и 11 организации (ПП и ИК), защитници на позиция НЕ. Това предзададе известен дисбаланс по отношение на двете страни още на входа на кампанията.
- ❖ В рамките на кампанията, предхождаща референдума, сблъсъкът не протече като реален диалог, в който двете страни взимат под внимание възраженията на опонентите и се аргументират с логика и факти. Почти всички използвани формати бяха монологични и становищата в тях бяха по-скоро монологична декларация или перифразиране на „опорни точки“.
- ❖ Във връзка с гореописаното - експертният дебат се водеше на територията на блоговете. Някои медии се възползваха от това и препечатаха мнението на популярни блогъри. Това е и допълнителна причина истински дебат на полето на популярни телевизионни предавания да не се случваше интензивно.
- ❖ Въпреки значително по-високата активност в сравнение с референдума от 2013г., кампанията не успя да мотивира достатъчен брой български граждани. Основни адресати на кампанията като младите българи и живеещите зад граница се оказаха относително пасивни. Липсата на съдържателен дебат по-скоро е демотивирало значителна част от българите.

- ❖ След втори национален референдум, незадоволителен и небалансиран като дебат, обществен отклик и краен резултат, има риск от принизяване на тази сравнително нова институция в България. Възможно е това да доведе до амортизация на доверието и интереса към нея и да създаване трайна представа, че прякото допитване е просто още един от управляемите инструменти на партиите в техните противоборства. Политическата ни система би се лишила от резервен, но съвсем легитимен канал за изява на алтернативни политически идеи и то тъкмо в период, когато кредитът на уважение към нея се изчерпва.
- ❖ Изградената интернет платформа ще продължи да бъде полезна и актуална за българските граждани поради факта, че въпросът от референдума влиза за обсъждане и разработване в Народното събрание.

8. Възможни препоръки и предложения

- 1) Желателно е рязко да се намали прагът и да се увеличи периодът за набиране на подписи за предизвикване на национален референдум от инициативен комитет - под 100 000, за да бъде достъпен и за организации, които не представляват част от властовото статукво.
- 2) Възможно е да се помисли за промени в законодателната рамка на дебатите така, че привърженици и противници на инициативата, която е предмет на референдума да имат равно присъствие в най-тиражните медии.
- 3) Поне 50% от прилаганите медийни формати да бъдат от диалогичен и рационален тип
- 4) Медийните пакети да се трансформират „в натура“. Под това се има предвид двете страни в диалога да получат равен дял от аудиторията, пресметната по методите, с които рекламистите закупуват количествени дялове от аудиторията.
- 5) Кампанията на страните, регистрирани с позиция по референдума да се разтегли във времето, за да се даде възможност за аргументите да бъдат избистрени, заблудите да бъдат отсети и да се даде преднина на рационалните методи на убеждение. Мотивите за това са, че така би спаднала ефективността и би нараснала

цената на ПР техники, които целят да създадат емоционална аура и масови афекти около дадена позиция, вместо да доказват правота.

- 6) Когато референдуми съвпадат във време с избори, е добре основната част от дебата да бъде разположена в период преди предизборните кампании, за да не подменя темата.
- 7) Независима неправителствена организация да следи и обнародва случаите на открити фактически грешки и заблуди, каквито масирано се използват в политическите дискусии в България, включително и тези, по повод референдуми.

**Четвърти етап -
Гражданско наблюдение на изборния ден**

**Изготвил
Габриела Величкова
Стоянка Балова**

София
Ноември 2015

1. Граждански наблюдатели: регистрация, функции, права, видове сигнали и жалби.

Съгласно Изборния кодекс, неправителствените организации, регистрирани като наблюдатели имат право на упълномощени представители, които се регистрират от Централната изборителна комисия до изборния ден. Общият брой на наблюдателите, регистрирани от една неправителствена организация, не може да надвишава броя на изборителните секции в страната.

Списъкът с имената на представителите, съответно упълномощените членове или изрично упълномощените представители, регистрирани като наблюдатели, се публикува на интернет страницата на комисията при спазване изискванията на Закона за защита на личните данни. Наблюдателят се легитимира с издаденото му удостоверение - представя го на секционната изборителна комисия, която проверява данните в него и ги вписва в списъка за вписване на наблюдателите. Наблюдателите са длъжни да носят в изборния ден отличителни знаци по образец, утвърден от Централната изборителна комисия.

На тези избори Института за социална интеграция регистрира наблюдатели в 28 административни области.

За трети път, освен традиционното национално гражданско наблюдение, ИСИ проведе такова и в чужбина – в избрани секции, ситуирани в градовете Лондон и Ковънтри. Предвид това, че става въпрос за местни избори, българите в чужбина можеха да участват само на референдума, касаещ въвеждането на дистанционно електронно гласуване.

Наблюдението бе проведено чрез регионални координатори в 28 области в страната и по един координатор в секциите в чужбина. Координаторите преминаха обучение и имаха ангажимент да обучат и информират своите малки екипи от наблюдатели. **Програмата на обучителния семинар се намира в Приложение 1** на настоящия доклад.

В деня преди изборите, в изборния ден и този след него, координаторите изпращаха информация и консултираха с централата на ИСИ своята работа. На тази основа екипът

подготви обобщен доклад с анализ и препоръки, както и функционален анализ на изборните правила, въведени с Изборния кодекс от 05 март 2014 г.

1. Права на наблюдателите:

- Присъстват на заседанията на изборителните комисии;
- Присъстват при отпечатването и доставката на хартиените бюлетини;
- Присъстват при получаването на изборните книжа и материали и подготовката на помещенията за гласуване;
- Присъстват в изборното помещение при откриването и закриването на изборния ден;
- Присъстват в изборното помещение по време на гласуването;
- Присъстват в изборното помещение при отварянето на изборителните кутии и при установяване на резултатите от гласуването, за което им се осигурява пряка видимост;
- Присъстват при предаване на бюлетините, останалите книжа и материали на комисииите по чл. 287, ал. 7 от ИК;
- Присъстват при въвеждането и повторното въвеждане в изборителните комисии и изчислителните пунктове на данните от протоколите с резултатите от гласуването на секционните изборителни комисии; при въвеждането на данните може да присъства само един наблюдател от една и съща организация;
- Получат срещу подпис копие от протокола за съответния вид избор с резултатите от гласуването в изборителната секция, както и с резултатите от гласуването в района;
- Подават жалби и сигнали за нарушения на изборния процес;
- Извършват одит и проверка на системата за машинно гласуване;
- Присъстват на всички останали етапи от изборния процес.
- В една изборителна секция може да присъстват най-много двама наблюдатели от една и съща организация, като в изборното помещение може да присъства само един от тях. Наблюдателите не са обвързани с конкретна изборителна секция.
- Наблюдателите имат право да гласуват с удостоверение за гласуване на друго място, издадено по реда на чл. 34 от ИК (Приложение № 22 от изборните книжа).

- Държавните и местните органи и техните администрации и изборителните комисии са длъжни да оказват съдействие на наблюдателите и да им предоставят при поискване сведения и документи във връзка с изпълнение на правомощията им.
- През всички етапи от изборния процес наблюдателят се легитимира с издаденото му удостоверение. Удостоверението се издава в един екземпляр.
- В изборния ден наблюдателите са длъжни да носят само отличителни знаци по образец, утвърден от Централната изборителна комисия (приложение № 1 към Решение № 19-ЕП на ЦИК от 27.03.2014 г.). Наблюдателите, които носят отличителни знаци извън утвърдените от Централната изборителна комисия или не носят отличителни знаци, се отстраняват от изборителната секция с решение на секционната изборителна комисия. Решението може да се оспорва пред Общинската изборителна комисия или пред Централната изборителна комисия, когато се оспорва решение на секционна комисия извън страната. ОИК и ЦИК се произнасят незабавно. Решението не подлежи на обжалване.
- Едно лице не може да бъде едновременно наблюдател и анкетьор.
- Наблюдателят не може да бъде придружител.
- За дейността си наблюдателите не може да получават възнаграждение от партии, коалиции, инициативни комитети и техните кандидати.
- Наблюдателите осъществяват дейността си добросъвестно, като спазват законите на Република България, съответно на страната, в която се намират при осъществяване на дейността си и имат както правата и задълженията, изброени по-горе, така и други такива, произтичащи пряко или непряко от приложимия закон.

2. Сигнали /за нарушение/ и жалби /за обжалване на взето решение/ се подаваха до:

- До Изборната администрация – СИК, ОИК и ЦИК (за всички нарушения, извършени на Изборния кодекс).
- До органите на МВР и Прокуратура – за всички нарушения, извършени като престъпления в изборния ден и процес
- До общинските и областните администрации, в рамките на техните компетенции и отговорности за изборния процес.

Всички сигнали и жалби се осигуряват с писмен документ и където е възможно – с доказателствен материал (снимки, аудиозапис и видеофайлове). Наблюдателите подават сигнали и жалби, когато лично са свидетели на нарушението, или са установили подадената информация за него.

3. На кого подавахме информация за нарушенията:

СИК – веднага и на място, с входящ номер.

ОИК – по възможност на хартиен носител, със заведен входящ номер. В някои от случаите бе използван и-мейла на съответния ОИК, но по-често се използваха хартиени носители и телефон;

ЦИК – чрез и-мейла на ЦИК, основно в случаите на нарушения на РИК;

МВР – всички структури по места на СДВР и ОДМВР, чрез информацията в съответните регионални сайтове, на открита телефонна линия на МВР - 02/98 222 32, факс: 02 982 56 46, тел.: 112, тел.: 166 и e-mail: izbor@mvr.bg.

Прокуратура: Телефоните и и-мейлите на всички дежурни прокурори в страната са публикувани на интернет страницата на Прокуратурата на РБ, на следния линк: <http://www.prb.bg/main/bg/News/3524/>

II. Гражданско наблюдение

1. Основни акценти от анализа на изборното наблюдение:

ПРОПУСКИ ИЛИ ЛИПСА НА ИНФОРМАЦИОННА КАМПАНИЯ

В рамките на Местни избори 2015 отново не беше обърнато внимание на информационна кампания от страна на институциите за разясняване на технологията и начина на провеждане на изборния процес. Наблюдението показва, че масово сред избирателите не става ясно по какъв начин те могат да използват правото си на преференциално гласуване. Свидетелство за това са множеството случаи на отбелязване на преференциален вот, съвпадащ с вота за дадена политическа сила. 100% от политическите партии, участващи в местния вот, се сблъскаха с т. нар. „феномен 15/15.“

На Интернет страницата на Централната избирателна комисия бяха публикувани презентационни печатни материали /брошури и листовки/, свързани с изборния процес и правата за гласуване, както и няколко аудио и видео клипове. Подобни материали имаше и за провеждащия се референдум. За съжаление, обаче, тези материали можеха да бъдат открити само на страницата на ЦИК, което не спомогна за достигането им от широк кръг избиратели. Почти липсваше специфична информационна кампания от страна на комисията във връзка с референдума, касаещ дистанционното електронно гласуване.

Липсата на разяснителна кампания за начина на провеждане на гласуването за местна власт и референдум, особено след като се случва в един и същи ден, създаде предпоставки за множество сигнали към медии и наблюдаващи организации. Сигналите бяха свързани с факта, че членове на секционни избирателни комисии (СИК) не дават веднага бюлетината за референдума, а питат хората дали искат да гласуват и в националното допитване. Това предизвиква забавяне и съмнения за толериране на изборите за местна власт пред гласуването за референдума. От СИК обясняваха действията си с получените от ЦИК методически указания, които са разбрани по различен начин от различните СИК.

Въпреки предвидените над 1 милион лева, с които привържениците на двете тези „ЗА” или „ПРОТИВ” дистанционното електронно гласуване, да използват за разясняването на позициите си чрез медиите, беше загубено много време за пресмятания на рекламни тарифи и в изискване на допълнителни документи от различните организации, заявили участие в разяснителната кампания за референдума. Така до последния момент нямаше конкретна информация кой какви информационни пакети ще ползва и дали има правото да ги ползва въобще.

Въпреки, че въпроса на референдума касаше най-вече българите, живеещи в чужбина, се оказа, че информацията, достигаща до хората зад граница, за предстоящ референдум е крайно недостатъчна. Не бяха намерени инструменти и открити възможности, чрез които да бъде достигнато до българите зад граница и те да разберат, че в България ще бъде проведен референдум, който е от голямо значение за самите тях и участието им в политическия живот на страната.

ЦИК така и не уползотвори в пълна степен готовите инструменти на изборната администрация, каквито са интернет страниците на отделните Общински избирателни комисии, като на по-голямата част от тях липсваше каквато и да било информация във връзка с изборния процес и референдум.

Необходима промяна:

- ✓ *Осигуряване на еднакви послания и информация, широка достъпност на избирателите до тях, чрез включване в информационната кампания на ЦИК и ОИК и интернет страниците им. Този подход ще позволи и използване ресурса и експертизата на по-широк кръг членове на изборната администрация.*
- ✓ *Изрично разпореждане от страна на Централната избирателна комисия (ЦИК) до членовете на секционни комисии да информират избирателите как могат да участват в даден референдум.*
- ✓ *Обръщане на по-голямо внимание на информационната кампания извън пределите на страната, особено по въпроси свързани с информиран избор на българите в чужбина.*
- ✓ *Яснота при използването на т. нар. медийни пакети за разяснителна кампания, касаеща въпрос, залегнал в национално допитване и ясни критерии, на които*

трябва да отговарят организациите и инициативните комитети, които желаят да участват в подобна разяснителна кампания.

- ✓ *Ясно формулирани методически указания към членовете на СИК във връзка с изборния процес и процеса на провеждане на референдум, които да не дават възможност за двуяко тълкуване и даване на възможност от страна на СИК да влияят върху изборния процес.*

ПРОПУСКИ ПРИ ОРГАНИЗАЦИЯТА НА ИЗБОРНИЯ ДЕН И ОБУЧЕНИЕТО НА ИЗБОРНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ

Важен момент при провеждането на местни избори е да се отбележи, че Общинските избирателни комисии са с мандатност 4 г., което означава, че в повечето случаи ОИК са с различен състав от предходния. Това се отразява и върху начина на администриране и провеждане на изборите по места. След изтичането на мандата на последната ОИК, се избира нова, в която има нови членове, които до този момент не са участвали в изборния процес. В голям процент от случаите съставите на ОИК търпят промени при членовете, като има населени места, в които съставите на ОИК са изцяло нови. Така се изпада в ситуация, в която ЦИК много стриктно и активно трябва да обучи всички ОИК в страната във връзка с изборния процес, нещо което е почти невъзможно да бъде осъществено в рамките на един ден. Ако обучението на ОИК премине в условия на дефицит на разяснения на Изборния кодекс и начина на гласуване, както и при недостатъчно разясняване на законодателството в частта за референдумите, то може да се очаква и дефицити при последващите обучения на СИК, на каквито за в последствие станахме и свидетели.

Въпреки създаденото обучително звено в ЦИК и приетите методически указания за работата му, за пореден път се наблюдаваха обучителни информационни срещи в традиционния формат. Въвеждането на методически указания за работата на звеното и включване в програмата за обучение на модули, отнасящи се до всички страни и участници в изборния процес, не бяха приложени в пълната си степен на практика. Отново сме свидетели на нежелание от страна на ЦИК да приеме качествено нов подход и да отвори системата към съвременни обучителни методи.

Следва да отбележим и пропуск в обучението на членовете на изборните администрации в чужбина. Разчитайки на мотивацията им за участие и самоподготовка, членовете на СИК в чужбина разполагат единствено с методически указания, по които да се готвят. Би било добре да се предприеме нов дистанционен подход, чрез който изборните администрации извън страната да получат нужното обучение и информация.

Необходима промяна:

- ✓ *Специално внимание и повече време, което да бъде отделено за обучението на членове на ОИК. Привличане на експерти-обучители към обучителното звено на ЦИК; въвеждане на интерактивни методи на обучение; включване в обучителното звено и на местната изборна администрация чрез изграждане на звена в областните администрации; обучение на изборните администрации в чужбина чрез ползване на редица информационни технологии – живи връзки, конферентни разговори и др.*

ЛИПСА НА ПОСЛЕДОВАТЕЛНОСТ И НЕГЛИЖИРАЩО ОТНОШЕНИЕ ОТ СТРАНАНА ПАРТИИТЕ КЪМ ИЗБОРНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ

Местни избори 2015 не бяха изключение по отношение на съставите на Секционните избирателни комисии. Те бяха подменяни постоянно и в последния момент, което не е изненада за поведението на политическите партии. Голяма подмяна и наеявяване на членове на СИК се наблюдаваше при стартирането на II-ия тур на изборите, в населени места, където имаше балотаж за кметове. В някои населени места едва се постигаше кворум, който да позволи на СИК да работи по провеждането на изборния процес. Не може да не бъде отбелязан и факта, че отново станахме свидетели на масово наеявяване на членове на СИК и ОИК в деня за обучение.

Необходима промяна:

- ✓ *Въвеждане на задължителност на обучението за лица, заемащи място в съставите на СИК и ОИК;*
- ✓ *Създаване на регистър на обучените членове на изборната администрация;*

- ✓ Въвеждане на двустепенна система за обучение и отделни изисквания към нея – въвеждащо обучение за новоназначени членове на изборната администрация и продължаващо обучение за участници в нея;
- ✓ Въвеждане на анкета /оценка, тестваща знанията на изборната администрация.

ВСЛЕДСТВИЕ НА ПО-ГОРЕ ОПИСАНИТЕ ПРОПУСКИ И ДЕФЕКТИ, НАБЛЮДАВАХМЕ:

- ✓ 15 минути преди старта на изборния ден координаторът на Института за социална интеграция за област Хасково събира всички наблюдатели от района, за да си разпределят задачите и да координират процеса на своето наблюдение. На място се появяват патрулни коли на МВР и служителите на реда изискват и задържат личните документи на наблюдателите на ИСИ, без обяснение. Въпреки представените удостоверения за регистрация от ЦИК, наблюдателите получават отказ да получат документите си. След подадени сигнали до ОИК и МВР Хасково, личните карти са върнати;
- ✓ отказ за регистрация на граждански наблюдател от страна на СИК, поради „лични причини”, въпреки изрично издадено удостоверение от ЦИК /София/
- ✓ подаване на избирателите на попълнени готови бюлетини /кв. Тракия, Пловдив/;
- ✓ бюлетините за местни избори и референдум са пускани в една и съща урна /Пазарджик/;
- ✓ недопускане на наблюдатели до проследяване на изборния процес в СИК и задържане на удостоверения/София област, Сливен/
- ✓ липса на достатъчно пространство за разполагане на тъмна стая, където да се упражнява вот /Благоевград/
- ✓ предварително откъснати бюлетини от кочана и отрязъци от долния десен ъгъл /Троян, Сливен/;
- ✓ черна линия на бюлетината, която при натискане остава отпечатък, като индиго и нарушава тайната на вота /Ловеч/
- ✓ пропуски при преброяване на преференциалния вот – част от комисиите го пропускат, след санкция на наблюдатели се връщат към ново преброяване;

- ✓ разлепени агитационни материали в непосредствена близост до изборни помещения /Благоевград, София, Правец/
- ✓ липса на прозрачна урна, в която да бъдат пускани бюлетините, с които се гласува на референдума /Стара Загора/;
- ✓ отказ на ОИК да разгледа два сигнала, постъпили от наш наблюдател /Благоевград/ във връзка с нарушения на изборния процес. Като причина е изтъкнато, че са подадени по email. Наблюдателят на ИСИ сигнализира ЦИК, която да издаде предписание на ОИК, че е длъжна да разгледа сигналите. За съжаление ЦИК се произнесе със закъснение от над 4 часа, което направи подаването на сигнала безсмислено и не спомогна за неговото разрешаване;
- ✓ по-късно започване на изборния ден заради липса на бюлетини в подвижна СИК /Перник/ и заради липса на бюлетини в специализирано заведение (старчески дом) в Русе;
- ✓ липса на бюлетини с отпечатани кандидати за кмет на община, липса на образци на бюлетините в тъмната стаичка. В резултат на липсата на бюлетини за кмет на община, от правото си на глас в този избор е лишена малка група избиратели, които са отишли в ранните часове на деня /Хасково, Перник/;
- ✓ „съдействие” от страна на служебни лица при попълване на бюлетини от възрастни хора /старчески дом в Русе/;
- ✓ организирано гласуване на големи групи хора и съмнения за контролиран вот /Сливен, Своге, Златица/;
- ✓ при отказ за гласуване на референдума, избиратели са били задължавани да подпишат удостоверение/декларация, че са отказали да участват в гласуването, нещо което е недопустимо;/София/
- ✓ проблеми с техническите устройства – бавно работещи, неработещи или блокирали принтери, липса на мастило. Подобни причини бяха посочвани, за оправдаване на факта, че на наблюдатели и застъпници не бяха предоставяни копия от изборните протоколи.

ЛИПСА НА КОМУНИКАЦИЯ МЕЖДУ ОТДЕЛНИТЕ ЗВЕНА НА ИЗБОРНИЯ ПРОЦЕС

Още в началото на деня възникнаха много въпроси и се подаваха жалби във връзка с провеждането на референдума и начина на гласуване. Методическите указания на ЦИК до ОИК и СИК във връзка с провеждането на референдума, бяха тълкувани по различен начин в отделните секционни избирателни комисии. В резултат на това в някои населени места /София, Пловдив, Варна/ избирателите са били изрично питани дали искат да упражнят правото си на глас в националното допитване и при утвърдителен отговор им се е давало бюлетина и плик. Обратното се случваше в по-малките общини и населени места – на избирателите заедно с бюлетините за кмет и общински съветници, им се е давало и бюлетина за референдума.

След като постъпиха редица жалби и в двете посоки, ЦИК взе решение в 12.00 ч., че на всеки избирател му се дават пълния набор от бюлетини, включително и тази за референдума, като той може да прецени дали и в кой избор да участва.

До края на изборния ден, по наша информация, голяма част от ОИК и СИК **не бяха запознати с решението на ЦИК и продължаваха да работят по същия начин**, по който бяха започнали през изборния ден, което наложи намеса на места от наши наблюдатели, които да дават разяснение за решението, което е взето от ЦИК.

Необходима промяна:

- ✓ *Подобряване комуникацията между ЦИК и отделните ОИК и СИК и намиране на начин за по-голяма публичност на решенията, които са взимани от ЦИК в рамките на изборния ден.*

КОНТРОЛИРАН ВОТ И КУПУВАНЕ НА ГЛАСОВЕ

Отново при наблюдението се сблъскахме с информация, свързана с купуване на гласове, съмнения за контролиран вот и злоупотреба със служебно положение. Тези действия са наказуеми по смисъла на Наказателния кодекс / *Раздел III. Престъпления против политическите права на гражданите (Загл. изм. - ДВ, бр. 1 от 1991 г.)*/ и са от изключителна компетентност на Прокуратурата на РБ.

Качеството „надлежен орган на властта”, по смисъла на чл. 167, ал.6 и чл. 167а, ал.2 НК, притежават тези органи, които имат право да водят наказателно производство и да реализират наказателна отговорност за извършеното престъпление. Такива са органите на съда, прокуратурата, следствието и МВР. В следствие на извършени престъпления в изборния ден, подавахме сигнали до горепосочените органи, както следва:

- ✓ подадени сигнали за вероятно купуване на гласове, с посочване на конкретни факти и обстоятелства бяха подадени в областната дирекция на МВР София област;

СИГНАЛИ И ЖАЛБИ В ИЗБОРНИЯ ДЕН

Голяма част от сигналите, подавани от наблюдателите, не бяха разглеждани от членовете на секционните изборителни комисии. Не всички сигнали на наши наблюдатели, изпратени до ОИК, получиха своя отговор.

ОИК почти не използваха електронна комуникация в изборния ден, нито публикуваха сигналите и жалбите на интернет страниците си. От публикуваните такива се вижда, че основно е обръщано внимание на жалби, подавани от представители на политически партии. Трябва да се отбележи, че имаше и общински и секционни изборителни комисии, с които нашите наблюдатели са работили в добро партньорство, членовете на които са реагирали на сигнали и жалби незабавно и са имали позитивно отношение към ролята на гражданските наблюдатели.

Тук пролича и липсата на внимание, което да е отделено специално за обучението на членовете на ОИК, както и по-бавното вземане на решения от страна на ЦИК.

Необходима промяна:

- ✓ *Специално указание за работа със сигнали и жалби и начин на комуникирането им. Задължителност за въвеждането им в публичния регистър на ОИК и ЦИК, както и обратна връзка/отговор на лицето, подало съответните сигнал/жалба. Подобряване на комуникацията между ЦИК и съответната ОИК, при която е постъпил сигнала.*

Не може да бъде подминат и факта, че през по-голямата част на изборния ден Интернет страницата на ЦИК, а съответно и страниците на отделните ОИК, не функционираха,

поради хакерска атака. Това също оказва голямо влияние върху проследяването на изборния процес и по-точно проследяването на движението по жалбите, които бяха подавани и тяхното разглеждане.

За първи път, като организация, наблюдаваща изборния процес, се сблъскваме с **голямо количество сгрешени и поправени протоколи от СИК**. Според част от гражданските наблюдатели на ИСИ, присъствали на броенето на бюлетини и попълването на протоколи, е имало остър дефицит на познания и информираност относно това как трябва да бъде попълнен съответния протокол и да бъде отчетен преференциалния вот. Подобен дефицит на информация и знания от страна на членовете на СИК, е довел до голям брой сгрешени протоколи, както и по-бавна работа на СИК.

За пореден път след края на изборния ден и преброяването на гласовете в София и други градове настъпи хаос при предаването и обработката на протоколите от секционните комисии в общинските. Най-сериозно бе напрежението в София, където хиляди бедстващи представители на секционни комисии (СИК) бяха буквално заключени в зала "Арена Армеец", където се помещава Общинската избирателна комисия. Нещата излязоха от контрол в ранните часове на 26 октомври, след като членове на секционни комисии започнаха да припаднат. Оказа се, че близоо 5000 души, които са на крак повече от 24 часа, чакаха затворени в "Арена Армеец". Според наши наблюдатели процесът се е забавил заради малкото хора, занимаващи се с информационното обслужване. Констатирани са и недостатъци, свързани с въвеждането на ред на издаване на бюлетините и протоколите от СИК.

Приложение 1

ОБОБЩЕНА ИНФОРМАЦИЯ НА ОБЛАСТНИТЕ КООРДИНАТОРИ ОТ ПРОВЕДЕНО НАБЛЮДЕНИЕ НА ИЗБОРНИЯ ДЕН НА МЕСТНИ ИЗБОРИ И РЕФЕРЕНДУМ 2015

Населено място: гр. Симитли и гр. Благоевград, област Благоевград

1. Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа):

Община Симитли: Добра организация на администрацията и местната власт.

Община Благоевград: Добра организация на администрацията и местната власт. Не беше подсигурено допълнително матило за принтерите.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

Община Симитли: Предвид факта, че имаше само един кандидат кмет, съществени нарушения не са наблюдавани. Единствено броенето не беше извършено от един човек.

Община Благоевград: Нарушения по чл. 184, ал. 1, в близост до 2 от секциите където имахме наблюдатели има разлепени агитационни материали. Неадекватно поведение на ОИК Благоевград. В една от секциите съпруг на кандидат общински съветник е регистриран като член на СИК. Предварително накъсване на бюлетини. Струпване на повече от един представител на дадена политическа сила. Броенето на бюлетините се извършваше от повече от 1 човек.

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процеса)

Община Симитли:

Община Благоевград: Подадени са 2 сигнала до ОИК Благоевград по електронен път единият в 08:10 ч., другият в 09:15 ч.. Към обяд 13:30 осъществих разговор с представител на ОИК Благоевград, който ми обясни, че поради факта, че сигналът е подаден по електронен път и няма подпис, няма да бъде разгледан. Подадох жалба до ЦИК в 14:10 ч. В 18:00 ч. Получих обаждане от ЦИК, че сигналът ми ще бъде разгледан в ОИК

Благоевград. В 18:02 ч. и двата сигнала бяха разгледани и уважени с решения № 323 – МИ Благоевград, 25.10.2015 и № 324 – МИ Благоевград, 25.10.2015, като целия текст на решението е сгрешен. Първо е писано, че е подадена жалба до ОИК Благоевград, а е подаден сигнал, след това е описано, че е получен в 18:00 часа, което е втора лъжа и абривиатурата на Института на социална интеграция е сгрешена вместо ИСИ е ИСА. <https://oik0103.cik.bg/decisions/324/2015-10-25> , <https://oik0103.cik.bg/decisions/323/2015-10-25>.

След устна забележка член на СИК, съпруг на кандидат за общински съветник, беше отстранен от СИК.

След устна забележка в секциите остават по един представител на дадена политическа сила.

Населено място: гр. Бургас, област Бургас

1. Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа): Слаба подготовка на избраната администрация. Наблюдаваха се много грешки от всички страни, ангажирани в процеса.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти: Основните констатирани нарушения бяха сгрешени протоколи, неотчитане на преференции и много невалидни бюлетини.

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процеса) Наблюдаване на изборния процес, комуникация с участниците в процеса, подаване на информация устно и по електронен път към ИСИ.

Населено място: гр. Варна, област Варна

1. Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа):

Общата оценка, която може да бъде поставена на изминалите избори и национален референдум е изключително ниска. Бе създадена изключително слаба и прекалено тежка организация, длъжностните лица в секционните комисии бяха неподготвени, начинът на провеждане на изборите създаде невъзможност за спазване на правилата по изборния кодекс. Останаха множество съмнения за манипулации на всички нива на избирателни комисии.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

Неспазване на множество точки от методическите указания в СИК. Бюлетините в урните се разтваряха и се виждаше какъв е вотът. Изключителни нарушения при технологията на броене на бюлетините в повечето комисии. Нарушения при попълването на протоколи.

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процеса:

Подадени множество устни сигнали към СИК за неспазване на правилата за протичане на изборния ден. ОИК Варна не отговаряше през целия изборен ден. Бе създадена невъзможност за реални реакции от страна на граждански наблюдатели по нормален начин. Въпреки това по време на изборния ден, в наблюдаваните комисии не бяха отчетени никакви големи умишлени нарушения, повечето грешки се дължаха на техническата невъзможност за провеждането на честни и прозрачни избори, както и на слабата подготовка на длъжностните лица.

Населено място: гр. Севлиево, област Габрово

1. Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа):

Общата ми оценка за изборния ден като цяло е негативна. Не добре организирана работа на ОИК при приемането на протоколите.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

Изборният ден премина спокойно, без големи натрупвания пред секциите. Наблюдаваха се незначителни – технически нарушения, които бяха отстранявани след устен сигнал.

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процеса)

Устни сигнали към СИК

Населени място: гр. Тервел и гр. Генерал Тошево, област Добрич

1. Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа):

Обученията на членовете на СИК бяха недостатъчни. Много от тях бяха за първи път участници в изборния процес и не знаеха подробности около осъществяване на честни и демократични избори. понеже повечето членове на СИК бяха в комисии за първи път. Много от членовете не бяха уведомени за получаването на изборните книжа в деня преди изборите и съответно не присъстваха.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

Нарушение в с.Жегларци , общ.Тервел в изборния ден:

СИК не са давали бюлетина за кмет на Община. Нарушението е установено от ОИК, изборите в селото са анулирани до 11:00 часа. От 11:30 изборите са възобновени и за тази секция с решение на ОИК Тервел , изборният ден в това село е удължен до 21:00 часа на 25.10.2015г.

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процеса)

Подадени само устни сигнали към СИК.

Населено място: гр. Кърджали, област Кърджали

1. Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа):

Не добре подготвени членове на секционни комисии. Грешно попълнени протоколи. Недостатъчно мастило за принтерите.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

Не отчитане на преференциалния вот.

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процеса)

Устни сигнали до СИК.

Населено място: гр. Кюстендил, област Кюстендил

1. Обща оценка : Въпреки проведените обучения за комисии, много от тях не бяха наясно с правата и задълженията си в изборния ден. ОИК идваше с удостоверенията на сменените членове в комисии с голямо забавяне и с това затрудни нормалното протичане на изборния ден. Налице бе и лоша координация – председател, заместник-председател, секретар и член носеха протоколите в общината, където хората чакаха повече от 4-5 часа, за да им бъдат приети изборните материали.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти: При приемане на изборните материали липсваше минимума представители от СИК. Изборния ден започна при липса на членове на комисии. Наличие пред секция на агитационни материали. Опити за отнемане на удостоверението на наблюдател /непознаване на ИК от страна на председателите в СИК/. При преброяването на бюлетините в две от наблюдаваните секции, броенето на бюлетини се правеше от няколко члена на СИК. Имаше множество сигнали за купуване на гласове от партии, коалиции и инициативни комитети. Прокуратурата и

органите на МВР реагираха, но забавено и ненавременно. Огромни затруднения с копирната техника. В по-голямата си част тя не работеше, а там където копирната техника работеше тонерите свършваха на четвъртия, петия протокол. Множество поправяни протоколи в информационно обслужване. Не навсякъде където имаше поправка по протоколите цялата комисия бе положила подпис.

3. Извършени практически действия: Устни сигнали до СИК, благодарение на добронамерено отношение към гражданските наблюдатели, нарушенията са отстранявани своевременно. Наблюдение на изборния процес и преброяването на бюлетините.

Населено място: гр. Троян, област Ловеч

1. Обща оценка:

При приемане на СИК в община Троян не са установени нарушения. Общинска администрация по график предаде изборните книжа и технически пособия на СИК. Присъстваха минимума представители от СИК, налични са списъци, бюлетини, урни, печати и протоколи. Помещенията се запечатаха под сигурена е охрана за през нощта. Установени са наличие на агитация в близост до помещенията пред секции 21- Младост, 24- Велчевско, 38- Белиш.

Изборният ден започна в 6,00 часа. Присъстваха пълния състав на СИК, разпределени бяха функциите на членовете, урните бяха празни- запечатаха се в наше присъствие- ленти с подписи и печат на СИК / който бе наранен- уникален преди започване на работа на СИК/, залепени са надписи на урните МИ и на втората урна -Референдум.

Наличие на агитация в близост на секции- 21 Младост, 24- Велчевско.

6,35 ч.- В секция 19- НУ" Св. св. Кирил и Методий" - установихме неправилно късане на бюлетините, неправилно сгъване на същите.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти: Констатирани нарушения в изборния ден:

Наличие на агитационни материали в близост до секции по-малко от 50м. секции 24, 21, 77, Секция в с.Добродан – подадени сигнали на ОИК,

В с.Добродан липсват образци на бюлетини направена забележка на СИК – корегирано.

В кв.Попишка - липсват образци на бюлетини направена забележка на СИК – корегирано.

В секция 1 липсват образци на бюлетини направена забележка на СИК – корегирано.

В секция 2 образецът на бюлетините сложен в кабинката – махнати.

В секция 4 сложен образец с отбелязан вот – корегирано.

Също в с.Добродан дописан избирател Елка Христова Куцарова ЕГН 4107273097 за местен вот без да има право да гласува информирана е ОИК - няма данни какво решение е взела.

Секция 73 – кочана е разпластен отрязъка който остава на кочана се събира на купчинка – сигнал към ОИК започната работа с друг кочан.

В секция 22 – данните се четата на глас – след направена забележка прекратено.

3. Извършени практически действия: Подадените сигнали са устни до ОИК и СИК, нарушенията са корегирани.

Населено място: гр. Пазарджик и гр. Пещера, област Пазарджик

1. Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа): Относително добра работа и организация от страна на ОИК и общината. Членовете на СИК не бяха добре подготвени, част от тях не бяха ходили на обучение и това затрудни изборния процес. Допускаха се много грешки при отчитането на преференциалния вот. Необходимо е при следващите избори да има методика(или инструкции) за по-лесно и безгрешно изчисляване на преференциите. В някои от селските секции хората за първи път чуваха за референдума, но въпреки това гласуваха. Наблюдателите на ИСИ в областта се справиха добре и отговорно подходиха към ангажимента.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

- купуване на гласове в с. Синитево, недоказуемо, парите се раздаваха в заведение в центъра на селото

- дописване на избирателни списък в с. Мирянци в дните преди вота

- пиян избирател се е държал агресивно с председател на СИК в Пещера.
Аресуван е от полицията.

- купуване на гласове в ромския квартал на Пещера

- в 82-а секция в Пазраджик ръководството на СИК е отказало копие на протокола на член на комисията, тъй като „било късно и нямало време“. След намесата на ОИК проблемът е решен.

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процес.

За купуването на гласове бяха подадени само устни сигнали, но резултатът бе нулев, тъй като групичките често сменяха местоположението.

Населено място: гр. Перник, с. Драгичево, с. Батановци, с. Богданов дол, с. Ярджиловци, област Перник

1. Обща оценка

Наблюдава се тенденция към спазване на изборното законодателство по отношение на обявяване на посочените в ИК срокове, на необходимата информация на сайта на ЦИК, ОИК Перник и община Перник, което липсваше при провеждането на парламентарните избори през миналата година. Смятам, че и екипът на ИСИ има заслуга за това, тъй като миналата година постоянно изисквахме да се обявява своевременно тази информация.

Като цяло в Перник организацията на изборите не беше много добра. При приемане на изборните книжа имаше представители на ИСИ в следните секции- 036,037,038 в Драгичево; 126,127,128 в Батановци; 131,132,138 в Ярджиловци; 130, 137 в Богданов дол;

В много от секциите се наложи да се чака с часове докато се събере необходимият минимум от членове на СИК, които да приемат изборните книжа. Това доведе до голямо закъснение по отношение на графика, публикуван на интернет страницата на ОИК Перник.

От друга страна в някои населени места липсваха необходимият брой бюлетини за кмет на кметство или изобщо нямаше такива, за което членовете на СИК се наложи да чакат допълнително по още 3-4 часа. След неколkokратни обаждания от членовете на тези СИК в

ОИК стана ясно, че бюлетини ще бъдат доставени в началото на изборния ден, както и се случи на практика.

При откриването на изборния ден присъстваха повече от половината от членовете на СИК или пълен състав на СИК, които наблюдавахме и изборният ден започна в 6:00 часа. Спазени са изискванията за маркиране на печата, съставен е протокол с копия от него. Разпределянето на функциите на членовете на СИК е взето с решение. При откриването бяха допуснати застъпници и наблюдатели. Не се наблюдава агитация в близост до СИК, няма големи струпвания пред и около секциите. Редът в помещенията е спазван през целия изборен ден, като цяло е налице добра организация.

Няма недопуснати гласоподаватели с право на глас, няма опити за разкриване тайната на вота. Върху бюлетините се поставят печати преди и след гласуването и се откъсва поредния номер на бюлетината след гласуването, като се проверява за съответствие с номера останал на кочана. Наблюдава се трудност при откъсването на бюлетините.

На първия тур имаше голяма активност в Перник и околните села. Струпване на хора не е имало, по-скоро забавянето идваше от факта, че избирателите гласуваха с няколко бюлетини.

При провеждането на втори тур наблюдавахме само в трите секции в село Ярджиловци, но имахме контакт и с наблюдатели от други организации, които ни държаха в течение на случващото се и в Перник. На втория тур почти нямаше чакащи пред секциите, тъй като гласуването ставаше по-бързо в сравнение с гласуването на първия тур.

Секциите, които наблюдавахме затвориха в 19:00 часа. След, което голямото чакане в броене на бюлетини започна и продължи до ранните утринни часове на следващия ден. Това стана по време и на двата тура. Единствено членовете на ПСИК 138 приключиха бързо поради малкия брой избиратели в нея. В останалите секции, в които наблюдавахме броенето на предпочитания се оказа изключително сложна задача и повечето от нас чакаха до 4-5 часа сутринта, докато се напишат протоколите. След приключването с тази задача членовете на СИК са чакали по още 10-12 часа в ОИК, докато предадат бюлетините и протоколите.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

- липса на необходимия брой бюлетини за кмет на кметство в село Богданов дол и село Ярджиловци. Членовете на СИК и органите на МВР отказаха да дапечатят изборното помещение до доставянето им, но от ОИК уревиха, че преди началото на изборния ден такива ще бъдат доставени и помещението беше запечатано по установения ред.

- в една от секциите имаше опит от член на СИК да откаже на избирател с право на гласуване по настоящ адрес да гласува. След устен сигнал на наблюдател на ИСИ проблемът е отстранен и избирателят е допуснат да гласува.

- В налюдаваните от нас секции установихме, че много от членовете на СИК не са присъствали на обучението, което даде резултат както по време на изборния ден, така и по- късно при преброяването на бюлетините. Много от членовете на СИК не са наясно с изпълняваните от тях функции и лична отговорност. Смятам, че е необходимо да се направят задължителни обучения за членовете на СИК, тъй като е несериозно хора, които не знаят по каква работа са в СИК и нямат ни най- бегла представа за установените норми да определят първосигнално валидността на бюлетините, избирателите, които да се подписват под чертата и т.н. От друга страна като не знаят какви са установените норми те няма как активно да се противопоставят на неправилни решения на председателите или да им противоречат.

- По време на балотажа бюлетините за кмет на кметство се разтваряха сред пускането им в урната, което позволяваше на членовете на СИК да виждат вота. В някои секции дори се появи спор относно това какъв е правилният начин на съгване на бюлетините.

- Смятам, че цялото това чакане в продължение на три дни (от обяд до 22 часа на 24.10.2015; на 25.10.2015г. от 5:30 часа до 16-17 часа на 26.10.2015 година в ОИК и на балотажа аналогично) от едни и същи хора доведе до голяма преумора и загуба на адекватни реакции от членовете на СИК в края на изборния ден.

- въпреки усилената ни работа по време на информационната кампания имаше голям брой недействителни бюлетини за общински съветници. В повечето бюлетини беше отбелязан само номерът на преференцията, но не и на политическата партия, което доведе до тяхната недействителност.

- множество издадени удостоверения за наблюдатели, застъпници и представители на партии с грешки на цифри от ЕГН.

- бавна копирна техника.

- липса на достатъчно мастило в принтерите за отпечатването на копия от протоколите.

3. Извършени практически действия

- устен сигнал до СИК за допускане на избирател с право на глас, вписан по настоящ адрес;

- устен сигнал до СИК за предотвратяване на маркиране от член на СИК на бюлетини с химикал при откъсването им от кочана;

- устен сигнал до член на СИК за преустановяване на диктуване на лични данни при записването им в списъците;

Населено място: гр. Плевен, област Плевен

1. Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа):

Общата преценката на плевенския екип от граждански наблюдатели е, че нямаше добра координация на местната власт, администрацията и правителството, а относно членовете на комисиите – не бяха достатъчно подготвени с дейността си в предизборния и изборния ден.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

Във всяка от секциите, където бяха разположени наблюдатели към ИСИ имаше възникнали проблеми от личен характер или нарушения. Имаше възникнали спорове между наблюдатели и членове на комисиите, предизвикани от раздражение и лоша работна среда; отказ за издаване на протоколи; недостигнала информация от ЦИК до комисията, която повлия негативно на начина на работа на комисията, намерени агитационни плакати в непосредствена близост до две от секциите. Също така в предизборния ден установихме, че приемането на документите не беше започнало в 17:30 както бе обявено, а половин час по-рано. Работата на комисиите бе неорганизирана, с

вътрешни междуличностни конфликти и неясна представа каква дейност трябва да извършват членовете на тези комисии.

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процеса)

Тъй като не бяха установени тежки нарушения в изборителните секции, по моя преценка за възникналите проблеми първо се предприе устна забележка с предупреждение за подаване на сигнал при неизпълнение. Всички забележки бяха приети и се предприеха мерки за решаване на възникналите ситуации без намеса на по-сериозни действия от наша страна.

Населено място: гр. Пловдив, област Пловдив-град

1. Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа): На първи тур за местни избори и референдум администрацията в Пловдив показва слаба организация. Замените на членове на СИК се обработваха бавно. При предаването на изборните книжа бе пълен хаос. Членовете на СИК са чакали с часове докато предадат материалите си.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти: В много от изборителните секции комисииите предварително откъсваха бюлетините за гласуване с цел по-бързо да се извършва гласуването и да не се струпват чакащи изборители пред изборителните секции. В една от секциите на училище СОУ „Черноризец Храбър” – ж.к. Тракия, жена получава предварително попълнена бюлетина за кмет на община. Жената веднага се оплакала след като е видяла попълнената бюлетина, а от комисията са се оправдали, че е техническа грешка. Случаят е стигнал до районната прокуратура.

Пред някои от секционните изборителни комисии имаше големи опашки от чакащи граждани да изразят своя вот. Макар и с две помещения за гласуване – процесът протичаше бавно. Възрастните хора изпитваха затруднение и се ориентираха бавно.

Членовете на СИК даваха бюлетини за референдума на граждани, които не са искали да упражнят правото си на глас.

Друг проблем, който възникна бе след приключването на изборите – при разпечатването на протоколите. На всяка втора секция тонера на принтера свършваше. Наложих се комисиите да изчакват по 30 минути да им се предостави нова касета от Общината, за да продължат разпечатването на протоколите, което доведе до усложнение в работата и изнервяне на членовете от СИК.

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процеса)

Наблюдателите изпълниха всичките си дейности отговорно и прецизно. Проведохме едно обучение с гражданските наблюдатели и среща преди самите избори, за да зададат въпросите си (ако са възникнали) след запознаване с предстоящите им задължения.

В съботния ден присъствах при подготвянето на изборните помещения за гласуване. В самия ден на избори подавах конкретна информация как протича изборния ден до определения момент. Всеки граждански наблюдател представи протокол. Жалби и сигнали не са подавани от наблюдателите. Получавах бързи отговори по мейла от ИСИ. Получавах изчерпателна и точна информация от служителите на ИСИ във връзка с възникналите въпроси.

Населено място: гр. Русе, област Русе

1. Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа):

Общата оценка за провеждането на изборите в Община Русе е : „задоволителна“. Организирането на избори и референдум „2 в 1“ се оказа много лоша идея. Хората се объркваха за какво точно гласуват с толкова много бюлетина. По същият начин цареше хаос и в самите комисии. Един човек гласуваше около 10 минути и това доведе до натрупване на опашки. Както винаги комисиите бързаха с написването на протоколите,

които в Русе бяха от 22 страници и масово допускаха грешки. Това доведе до забавяне на приемането на протоколите.

Представителите на ИСИ бяха в градовете Русе и Мартен и изкараха изборния ден в своите секции от началото на изборния ден до приключването му. Но това беше само финалът на тяхната почти месечна работа.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

Проблеми в преди изборния ден почти нямаше. Като изключим факта, че в Русенска община имаше агитационни материали само на 3 партии. Материалите на другите партии бяха системно унищожавани. В самия изборен ден до около 10 часа всичко беше спокойно. След 10 хората излязоха да гласуват и поради бавния процес скоро се натрупаха опашки от по 40 души. Това от своя страна доведе до изнервеност на гласоподавателите и обидни на към членове на избирателните комисии и спорове на самата опашка..

В секция в дом за стари хора „Приста“ бюлетините за общински съветници бяха извадени в 10ч30 мин. Освен това бяха постъпили оплаквания от избираттели, че са им подавани попълнени бюлетини. За този случай бе подаден сигнал до ОИК.

В редица секции в 19 часа имаше чакащи гласоподаватели и изборният ден беше удължен. След Сравняване на резултатите от протоколите, забелязахме грешки при отчитане на преференциалнен вот, което подлага под съмнение истинността на изборите. В полза на тази теза са необичайно високия процент на недействителните бюлети – 10%, което превръща недействителните гласове в четвърта политическа сила с около 4 общински съветника!

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процеса)

В секциите, където бяха разположени представителите на ИСИ, дори в ромския квартал, нямаше нарушения на изборния процес.

Населено място: гр. Сливен, област Сливен

1. Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа):

Общата ми оценка за организацията на целия изборен процес е много слаба. Аргументите ми са следните:

1. Слаба организация от страна на политическите сили при подбора на членовете на секционни избирателни комисии. Те масово не бяха подготвени нито на теория, нито практически за това, което ги очаква и за работата, която трябва да свършат. Нулеви познания относно изборния кодекс и процедурите, които са описани в указанията на ЦИК (предвидени за самите членове на СИК) относно провеждане на изборен процес.

2. По-голямата част от членовете на СИК нямаха и желание да се подготвят. Огромна част от тях дори не си бяха погледнали методическите указания от ЦИК.

3. Много слаба организация от страна на общината, която не предостави достатъчно тонер и листи хартия на всяка СИК и това доведе до невъзможност за предоставяне на пълно копие от протоколите на тези, които имат право по закон да получат такова. Пълен отказ на ОИК да се намеси по въпроса.

4. Лоша организация от страна на ОИК относно обучения на членове на СИК. Неадекватно взети решения по сигнали и жалби, въпреки изрядното изписване на сигналите и жалбите, законосъобразността им и т.н. По-голяма част от сигналите и жалбите на политическите сили и наблюдателите останаха без уважение от ОИК.

5. Изключително лоша поддръжка на сайтовете на ЦИК и ОИК, които в изборния ден през по-голямата част от времето не функционираха и нямаше достъп до решенията, които взимат.

6. Изключително некадърно попълване на протоколи от членове на СИК, масови грешки и неспазване на указанията от ЦИК и изборния кодекс за попълване на протокол. Учудена съм, че по-голямата част от тях бяха приети от ОИК без възражения. (Справка – сайта на ЦИК, графа резултати, сканирани протоколи)

7. На 28.10.2015г. от сайта на ЦИК в графа резултати изчезна безследно сканирания оригинал, както и протокола на ОИК от 186 СИК в гр.Сливен, която се помещава в женския затвор. Там беше проведен избор за кмет и общински съветници, както и за референдум. Противоречайки на всички разпоредби на изборния кодекс и изискването за уседналост на местни избори ОИК – Сливен е предоставила на членовете

на въпросната секция бюлетини, протоколи и урна за местен вот, както и всички останали нужни документи и материали. Такъв вот беше проведен. Сканираните протоколи за кмет, както и за общински съветници бяха качени в сайта на ЦИК в графа резултати и стояха там до 27.10. 2015 включително. До момента не са възстановени на страницата на ЦИК и няма как който и да било да сравни данните от тях или да провери какви са резултатите.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

Първите проблеми възникнаха на 24.10, когато наши наблюдатели присъстваха в момента на получаване на изборните материали от СИК и подготовка на изборните помещения. В две от секциите, където гласува ромско население членовете на СИК разпечатаха печата на СИК, въпреки забележките на наблюдателите. След подаден устен сигнал до ОИК и извършена от тях проверка на място, беше констатирано нарушение и печатите и на двата СИК бяха запечатани в пликове с подписите и печата на ОИК.

В няколко от изборните помещения (намират се в класни стаи в училища) на чиновите имаше залепени лепенки с номер 8 (номерът, под който се явяваше в Сливен ПП ГЕРБ). След подадени устни сигнали до председателите и членовете на СИК, както и разговори с членове на ОИК, които бяха дошли на проверка, лепенките бяха отстранени веднага.

В самия изборен ден – 25.10:

Имаше СИК, където бюлетините се подаваха на избирателя в комплект по 3 (за кмет на община, за общински съветници, за референдум), като бяха предварително накъсани от кочаните и със положени по един печат в момента на влизане на избирателя в изборното помещение. След направени устни забележки, нарушенията бяха отстранени от членовете на съответните СИК и не се наложи подаване на писмен сигнал или жалба.

Масово председателите на СИК отказваха да дават информация за избирателната активност на застъпници, представители и наблюдатели. Подаден бе устен сигнал по телефона до ОИК и след тяхната намеса, нарушенията бяха отстранени.

В един от СИК-овете на територията на гр. Сливен, избирателите са били приканвани да се подпишат в избирателния списък преди да са гласували. След подаден устен сигнал до председателя на СИК, нарушението бе отстранено.

В някои СИК, по стара традиция се извършваше нарушение, като данните на избирателя се диктуват на глас, докато го търсят в избирателните списъци. След устна забележка, нарушенията са отстранени.

В няколко СИК, членовете на комисиите разпечатаха резервната си белова още сутринта.

В няколко училища бе допуснат абсолютен хаос в изборните помещения, където много на брой гласоподаватели бяха допускани да чакат в самата стая, където се помещава комисията. Полицията първоначално отказваше да вземе отношение и да въведе ред, но след подаден сигнал до началника на МВР – Сливен, органите на реда се намесиха и въведоха ред в изборните помещения.

В една от СИК бе констатиран заснет вот, като органите на реда са подпомогнали доказването, като са изискали телефона на нарушителя и са открили снимка на бюлетините. Бюлетините са иззети и отстранени по разпоредбите на ИК, като това обстоятелство бе вписано в протокола на СИК.

На места е имало показан вот, като членовете на СИК са реагирали според разпоредбите на ИК и са отнели правото на вот на избирателите.

Имаше опити за гласуване на хора, които не са вписани в избирателните списъци и не отговарят на изискванията за уседналост. Членовете на СИК са били готови да впишат под чертата в избирателния списък за местен вот тези хора, но на място имаше наблюдател, който им попречи и тези лица не бяха допускани за гласуване.

В някои от СИК-овете бяха задържани удостоверенията на застъпници, наблюдатели и представители и председателите на комисията отказваха да ги върнат. След подаден устен сигнал до съответната СИК и липса на реакция от тяхна страна, бе подаден сигнал до ОИК, които се намесиха и удостоверенията бяха върнати.

В СИК 123 от 28 кандидатски листи за общински съветници има разнесени преференции в протокола само на една единствена кандидатска листа. За справка – сканирано копие на протокола от сайта на ЦИК - http://results.cik.bg/minr2015/turl/pdf_os/2020/202000123.pdf

Имаше и нарушения, за които получихме информация, но не сме констатирани лично:

В някои от СИК не е поставян втори печат на бюлетините, преди да бъдат пуснати в урните.

В СИК в едно от населените места са дадени две бюлетини за общински съветници, вместо една за кмет и една за общински съветници.

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процеса)

По всички нарушения, които са констатирани от наблюдатели на ИСИ бяха подавани устни сигнали до председател или член на СИК или на ОИК, в зависимост от това, в чия компетенция е било отстраняването на съответните нарушения и дали членовете на СИК са взели под внимание забележката или се е наложило да я отнесем към ОИК за отстраняване. Не се наложи подаването на писмени сигнали и жалби, тъй като или СИК или ОИК са реагирани на момента и адекватно на подадените сигнали и са отстранили съответните нарушения.

Втори тур на местните избори – 01.11.2015

Нарушения в изборния ден:

1. Масово СИК нямаха образци в тъмната стаичка.
2. Разлепани бяха агитационни материали по оградите на училища, в които се помещават СИК.
3. Отново в някои секции имаше разлепени лепенки с номер на единия от кандидатите за кмет на община Сливен по чиновете и бюрата в стаите.
4. Електронни медии публикуваха в изборния ден една от жалбите, подадени от една от партиите, със снимка, на която ясно се вижда номера на кандидата и призив за гласуване. След подадени жалби до ОИК за нарушение на ИК като агитират в изборния ден, снимките бяха променени.
5. Диктуваха се данните на избирателите, докато членовете на СИК ги търсеха в избирателния списък.
6. Членове на СИК в една от секциите разговаряха на турски език, като това се случваше и в момента на влизане в секцията на избиратели. След проверка от

страна на човек, който говори турски се оказа, че те приканват хората да гласуват по определен начин, но тъй като останалите членове на комисията не владеят езика, това остава скрито за тях.

7. Отново имаше опити да се накара гласоподавател да се подпише в избирателния списък преди да е упражнил правото си на вот.

8. Отново имаше СИК, където бюлетините бяха предварително откъсвани от кочана, с поставен един печат.

9. В едно от населените места в общината имаше член на СИК, която поставя печатите на бюлетините и при поставяне на втория печат разтваряше бюлетините и гледаше кой за кого е гласувал. Когато беше помолена да си смени мястото с някой от останалите членове на комисията, тя категорично отказа и заяви, че иска тя да бъде цял ден на печатите.

10. Имаше случай на инвалид, който иска да гласува с придружител. Беше му отказано да гласува с придружител. Беше му отказано да гласува и без придружител, въпреки, че фигурира в избирателния списък на конкретната СИК и е предоставил дори ТЕЛК-ово решение. Не му беше даден писмен отказ с мотивите на СИК за недопускане за гласуване, както е разпоредено в ИК.

11. В СИК, разкрита в Старчески дом – Сливен, председателя на комисията не допускаше да гласуват избиратели, които не фигурират в избирателния списък и ги изпращаше да гласуват според постоянния си адрес, въпреки, че те имат настоящ адрес на територията на община Сливен през последните 6 месеца. Старческите домове, както и лечебните заведения и затворите се ползват със специален статут според ИК и гласоподавателите следва да бъдат допуснати за гласуване и дописани в избирателния списък под чертата. След подадени сигнал и жалба до ОИК, а след това и до ЦИК, от ОИК излязоха с решение, гласоподавателите в старческия дом да бъдат допускани да гласуват в секцията, разкрита на територията на заведението, стига да отговарят на условията за уседналост и да имат адресна регистрация по постоянен или настоящ адрес през последните 6 месеца на територията на община Сливен.

12. Масово членовете на СИК предаваха документацията и бюлетините си в ОИК в нарушение на ИК и по-точно нарушение на чл.285, ал.1, която гласи: ***Председателят или заместник-председателят, секретарят и член на секционната***

избирателна комисия, предложени от различни партии и коалиции, предават на районната избирателна комисия екземплярите от протокола, предназначени за районната избирателна комисия и за Централната избирателна комисия, записващото техническо устройство от машинното гласуване и разпечатката от машината с данните от машинното гласуване. Предава се и вторият формуляр на протокола на секционната избирателна комисия, получен по реда на чл. 215, ал. 1, т. 7, като се сверява фабричният му номер с номера на протокола, вписан в протокола за предаването и приемането на изборните книжа и материали.

Членовете на СИК, които предаваха документите в ОИК масово бяха в състав – председател, заместник председател, секретар. Липсваше изискването на ИК поне един от тримата предаващи документите да бъде на позицията „член”. От ОИК изобщо не обърнаха внимание на сигналите, като отговориха, че винаги е било така и се заяждаме за глупости.

Няма да се спирам подробно на обстановката в общината, само ще отбележа, че от 30.10 и на 01.11. имаше засилено полицейско присъствие, каквото до сега не сме наблюдавали. Включително из населените места и ромските махали имаше жандармерия от Бургас. Бяха направени десетки обиски и претърсвания на домове, уж по сигнали за купуване на гласове, които силно уплашиха хората и те се отказаха да гласуват. Проверките бяха целенасочено само в членовете и симпатизантите на една от партиите, явяващи се на балотажа. Тормозът продължи и в **неделя**, когато от министерството на е била разпоредена спешна проверка с полиция и директора на РЗИ на магазин за хранителни стоки, на човек, на който предната вечер са правили обиск на дома, като не са били открити нито списъци, нито пари у тях.

По наше мнение това бяха най-манипулираните избори до момента. Не бяхме виждали до сега толкова много грешно попълнени протоколи, които са редактирани при предаването им в ОИК в пълно нарушение на ИК, без подписи на членовете на СИК.

Населено място: гр. Смолян, област Смолян

1. Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа):

За поредна година се наблюдава, че членовете на СИК не са обучени и не са на нивото на отговорностите си. Най-честите проблеми в СИК са непознаване на изборното законодателство, превишаване права на председателя на СИК както и некоректно попълнени протоколи. За мен е необяснимо какво толкова трудно има да се попълнят празните места в протоколите, няма висша математика, всички действия са елементарни аритметични операции.

Работата на ОИК-Смолян през по-голямата част от изборната вечер бе доста хаотична. Очевидно членовете на ОИК бяха подценили ситуацията и не бяха направили добра организация за приемане и проверка на изборните материали. Това от своя страна допринесе за изнервянето на обстановката и за допълнително забавяне на работата. Наблюдатели на ИСИ бяха ситуирани в повечето избирателни секции на територията на град Смолян както и в някои села. Двамата координатори успяхме да работим отблизо с 8 от тези наблюдатели, а през деня посетихме и проверихме почти всички градски секции както и прозвънихме за проблеми наблюдателите по места.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

Най-честите нарушения бяха подпечатване на бюлетините преди да дойде избирател, диктуване на лични данни на глас, не добре подготвени избиателни помещения или не навреме(но това е проблем на кметската администрация, помещенията бяха малки и тесни), липса на обозначителни знаци и инструкции когато традиционното изборно помещение е преместено. На по-късен етап след преброяването и при проверка на протколите бе установено, че по-голямата част от протоколите не бяха попълнени коректи, много грешки, преправяния и неотчитане на предпочитания. В ОИК-Смолян поради многото грешно попълнени протоколи се получи хаос и голяма част от протоколите бяха поправяни на коляно в коридора. Имаше дори случай с „полуотворен“ (на практика отворен) чувал с бюлетини. В Информационно обслужване нямаше изкаран списък на всички сгрешени протколи и грешките, които са направени и отпратени да бъдат коригирани. Към ранната сутрин членовете на СИК-ове вече бяха толкова изнервени, че искаха да хвърлят всичко и да си тръгнат, а един дори го направи и след буйстване се наложи полицията да го ескортира навън. Друг проблем беше, че сле като протоколите бяха проверени, при грешка в котролите на т7,8,9 ако не се лъжа се налагаше привикването на всички членове, но за

хората от селата това се оказа изключително сложен процес, в някои села няма обхват на мобилните телефони, а в други транспорт.

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процеса)

При констатиране на нарушения наблюдателите на ИСИ се опитваха да решат нещата по мирен начин с устна забележка и молба. Когато това не довеждаше до желаните ефекти бяха подавани сигнали и жалби. По принцип проблемите в СИК-овете се решаваха след устна забележка или молба. В ОИК-Смолян и в ЦИК за по-голяма тежест и за да се контролира изпълнението подавахме сигнали и жалби. За съжаление от всички входирани от мен сигнали и жалби, има отговор само на един сигнал, подаден в деня преди изборите. Всички останали жалби останаха без коментар или решение.

Населено място: гр. София, област София-град

1. Обща оценка:

Общата оценка е незадоволителна. Изборите бяха проведени с изключително слаба организация. Бяха констатирани множество нарушения от всякакъв характер, които противоречат не само с изборният кодекс, а и с множество нарушения на някои конституционни права. Неадекватно поведение от страна на ОИК и липса на ангажираност към поставените проблеми. Нулева обратна връзка, относно подадени жалби и сигнали за нарушения. Огромна част от членовете на СИК бяха некомпетентни и неадекватни.

Имаше големи опашки на гласоподаватели, поради бавната работа на СИК в следствие на множеството бюлетини и слабата организация.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

Преди и по време на изборния ден бяха констатирани множество проблеми и нарушения от различен характер.

В район „Оборище“:

1. В 38, 55, 56, 57 и 58 СИК има закъсняло отваряне /5-10мин./, поради отказ да се дадат ключовете при по-малко от 5 члена на СИК. Граждани не са връщани.

2. В 58СИК е поставен образец с указание да се гласува с „Да“ за референдума. Проблема е отстранен след забележка.

В район „Искър“:

1. Във 2 СИК са се явили само двама членове и се пристъпва към приемане на материалите и подготовка на СИК за изборния ден без председател и без секретар с 2 часа закъснение.

2. В 76 и 77 СИК в район са объркани списъците и други материали в т.ч. се разминават описите с реалните номера на кочаните с бюлетини.

3. В Подвижната СИК: въпреки, че членовете на СИК са се явили в определения час и на определеното място – не са получили изборните материали (не по тяхна вина), не са им дадени дори и удостоверенията и им е казано че ще ги получат в изборния ден!!! в 05.30 часа, което не дава възможност да се провери дали материалите са редовни и пълни, да се подготви работата през изборния ден и крие опасност от нарушения и грешки и опорочава изборния процес. Отделен проблем е, че тази СИК ще обслужва и други райони и е заявено, че за запазване тайната на вота в СИК няма да бъдат доставени бюлетини за съответните райони и избирателите няма да упражнят това си право.

4. В СИК в 89 ОУ представители на районната администрация забавят приемането на материали /например 18 СИК/ поради липса на хора от ръководството на СИК, но при наличие на кворум. Реална причина вероятно е липса на представителна администрацията.

В район „Надежда“:

Всички СИК в 15 училище материалите са докарани 2-3 часа след графика.

В район „Студентски“:

1. В 8-мо ОУ ,55-то ОУ и секциите в Студ.Град бяха констатирани забавяния на отваряне на секии поради липсващи членове на СИК.

2. Множество агитационни материали разположени непосредствено до изборните секции.

3. Спиране на електричеството в 8-мо ОУ, от страна на директорката поради липса на средства за заплащането му. Това затрудни работата на всички СИК!

В район „Средец“:

1. Отказ от регистрация на наблюдатели на ИСИ в две СИК.
2. Некомпетентност на членове на СИК.

3. Извършени практически действия и подадени сигнали:

Бяха подадени сигнали и жалби от различно естество, към ОИК и ЦИК без никаква обратна връзка и без разрешаване на констатираните нарушения!!!

От страна на ИСИ получихме изключително коректна информация и помощ на зададените от нас запитвания.

Населено място: София област

1. Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа):

Сравнително добре организирани избори. Добре подготвена администрация. Слаба подготовка на членовете на СИК. Вяло обучение от страна на ОИК.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

В Етрополе имаше проблеми със секции, в които някои от членовете на СИК, чрез леко отваряне на бюлетината се опитваха да контролират вота. В Златица нашите наблюдатели станаха свидетели на купуване на гласове на една от бензиностанциите в близост до града. Бе подаден сигнал до МВР, но без резултат. Имаше сигнали за купуване на гласове и в Ихтиман, но отново без конкретен резултат. В голяма част от общините представителите на партии и коалиции не бяха с баджове по образец.

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процеса)

Сигнали до СИК и съответния ОИК. Сигнал до МВР за казуса с купуването на гласове.

Населено място: гр. Стара Загора, област Стара Загора

1.Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа):

Добра подготовка по организация на изборния ден. Изборната администрация работеше бавно, поради големия брой бюлетини, но всичко мина нормално.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

Изборния ден добре беше организиран , нямаше нарушения и проблеми във секциите които посетихме. Членовете на комисиите бяха добре организирани и запознати с правилата на изборния ден. Навсякъде имаше полицейско присъствие и беше спокойно .

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процеса)

Няма подадени жалби .

Населено място: гр. Харманли, област Хасково

1.Обща оценка – Добра работа на Общинска Администрация и на ОИК Харманли.

Добра организация и координация при приемането на изборните документи.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти – Като цяло имаше дребни технически проблеми /основно с принтерите и ел. захранване/, което забави работата на СИК. Няколко грешни протокола. Нямаше констатирани нарушения през изборния ден, но имаше много недействителни сигнали до ОИК и тел.112.

3. Извършени практически действия – Нямаше извършени практически действия, с изключение на устни предупреждения към застъпници и наблюдатели, които се намесваха неправомерно в работата на СИК.

Населено място: гр. Шумен, област Шумен

1. Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа):

Подготовката за изборния ден в община Шумен, по наши наблюдения мина както при всички други избори /хората в общината са стимулирани да работят, защото ще им бъде заплатено/. Настана хаос при получаване на материалите в събота /24.10.2015г./ на места, тъй като председатели на секции не бяха уведомили членове, секретари и заместници, за часа на получаване, но това беше преодолимо. Вечерта при нареждането възникна проблем в една от секциите, беше подаден сигнал до ОИК, проблемът беше, че не искаха да запечатват помещението, а полиция каза, че щом е там, няма нужда да възникват притеснения, след намеса, се поукротиха и секцията беше запечатана. От страна на общината, организацията беше добра, доколкото можеше да се очаква, малките неуредици, бяха преодолими.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

Изборният ден започна спокойно, без ексцесии, въпреки, че се очакваха такива в предвид създалата се ситуация и битката за кмет в града. В различните секции, бюлетините за референдума се раздаваха по различен начин, в едни даваха само по две за кмет и за общински съветници и след като човек гласува го питаха, дали иска да получи бюлетина и за референдум. В една от секциите казваха на хората, че гласуването е задължително, но след намеса на наблюдател от ИСИ, това бе преустановено. Отново имаше проблем и в комисиите, от гледна точка на неграмотността на отделни членове и наместването им там, само за да изкарат някой лев. В една от тях, член на комисия за първи път видя как изглежда бюлетината, което е колкото смешно, толкова и трагично. При броенето на бюлетините настъпи съответната неразбория, отново комисии, видимо недоволни от работния ден, искаха да претупа нещата и с навикване броиха бюлетини, като най – съществено това се отрази върху предпочитанията за кандидатите за общински съветници, в един протокол те просто липсваха на места, защото така на комисията и бе по лесно. В една наблюдавана комисия искаха да разделят получените гласове за партията върху всички кандидати за общински съветници...по съвест. Видимо липсваха и застъпници от някои партии на места. Решили са да се приберат и да не дочакат края на изборния ден. Определено предпочитаният вот, беше най голяма драма за комисиите, това го констатирахме при обобщаване на резултатите.

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процеса)

В някои секции се наблюдаваха едни и същи коли да разтоварват и натоварват хора, като по наше мнение, вътре им се обясняваше как да гласуват, изпращаха се хора до секциите и след това ги връщаха обратно, подадохме устен сигнал до ОИК, но резултат нямаше, защото не можели да установят нарушение. Това се случи и в ромските секции.

Населено място: гр. Ковънтри, Великобритания

1. Обща оценка (кратко текстово описание за работата на администрацията, на правителството, на местната власт, на нашата работа):

Оценката спрямо направеното наблюдение на секцията в град Ковънтри, Великобритания, е положителна. Секционната комисия бе добронамерена и отворена към идеята за провеждането на реален, честен и непреднамерен вот. Лично аз, в ролята си на наблюдател, дори давах съвети и насоки спрямо възникнали въпроси от страна на членовете. Организацията и самият процес на избор преминаха на отлично ниво. Бе осигурен безпроблемен достъп и обстановка, както и положително настроение.

2. Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

Възникнаха няколко проблеми, но по-скоро от техническа гледна точка. Чрез допитване, естествено, и до комисията да споделят наблюденията си и дали имат проблеми мога да обобща 4 възникнали проблема:

- Списък на избирателите (изпратени само 2 страници); направени впоследствие допълнителни копия;

- Списък за вписване на наблюдателите - ЗА ПОРЕДЕН ПЪТ ЛИПСВАЩ!

- Тъй като често срещан проблем е писането на протокола – би било крайно нужно да се представи ОБРАЗЕЦ на следващи избори; това определено би улеснило безпроблемното и безгрешно вписване на резултатите.

- Резервни консумативи; случи се ситуацията при принтирането на допълнителни бланки (декларации за гласуване в чужбина) да свърши мастилото на принтера и се

наложи член на комисията да отиде и да купи от магазина тонер. Това се случи около 14:00 , неделя, а повечето магазини в Англия затварят в 16:00, т.е. ако това се бе случило 2 часа по-късно, щеше да се възпрепятства вота.

3. Извършени практически действия (подадени сигнали, до кого, как – хартиен, електронен носител, устно, обратна връзка по сигналите, комуникация с ИСИ и други участници в процеса)

Както споменах нямаше съществени нарушения. Имаше един списък направен от СИК, с цел да се уведомят по желание хората, които се интересуват от крайните резултати, а и от бъдещи мероприятия, касаещи едно по-обединено и по-задружно българско общество в Ковънтри. Аз, в ролята си на наблюдател харесах инициативата и не забелязах нередност в тази „кауза“, затова просто направих забележка списъкът да е по-далеч от секционната маса и мястото за избор, което беше изпълнено веднага. Член от комисията не беше съгласен и с това и списъкът беше отстранен напълно впоследствие. Направих отново забележка за химикала в тъмната стаичка, че трябва да се върже (доста често срещан проблем между другото). Комуникацията с ИСИ бе на отлично ниво.

Проект „Мониторинг на местни избори и референдум 2015” се реализира от:

Фондация за европейски прогресивни изследвания (ФЕПС)
Foundation for European Progressive Studies (FEPS)

1000 - Bruxelles - Belgique
„Rue Montoyer” 40
tel.: +32 2 234 69 00
fax: +32 2 280 03 83
web: www.feps-europe.eu
e-mail: info@feps-europe.eu

Институт за социална интеграция (ИСИ)
Institute for Social Integration (ISI)

1000 София, България
Ул. „Триадица” 5Б, етаж 6, офис 600
тел./факс: +3592 983 69 22
web: www.isi-bg.org
e-mail: ifsi.bulgaria@gmail.com
За дейности, свързани с изборния мониторинг: isi.izbori@gmail.com